

Verbrede Financiering voor Duurzaam Natuur en Ecosysteembeheer

Kennis Scan

2007

Bas Verschuuren
Arend Jan van Bodegom
Henk Lette

 WAGENINGEN UR
For quality of life

Kennis Scan

Verbrede Financiering voor Duurzaam Natuur- en Ecosysteembeheer

*Een actueel en informatief kennisoverzicht
samengesteld ter ondersteuning van de kennisagenda
van het Ministerie van Landbouw, Natuur en
Voedselkwaliteit*

May – 2007

Bas Verschuuren

Foundation for Sustainable Development (FSD) - EartCollective

Arend Jan van Bodeghom en

Henk Lette

Wageningen International (WUR)

In opdracht van:

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	4
1.1 STUDIE: AANLEIDING EN DOEL	4
1.2 WAT IS VERBREDE FINANCIERING?	6
1.3 CONTEXT VAN DE KENNISSCAN	6
1.4 OPZET VAN DE STUDIE: INTERVIEWS EN BRONNENSTUDIE	8
2. LITERATUUR	9
2.1 PUBLICATIES VANUIT DE NEDERLANDSE CONTEXT	9
2.2 PUBLICATIES DOOR AUTEURS GERICHT OP HET INTERNATIONALE VLAK	10
2.3 'SCOPING ASSESSMENT' DOOR FOREST TRENDS	10
3. ORGANISATIES EN NETWERKEN	14
3.1 ORGANISATIES	14
3.2 KENNISNETWERKEN	18
4. HUIDIGE ONTWIKKELINGEN EN INITIATIEVEN	21
4.1 HUIDIGE ONTWIKKELINGEN IN NEDERLAND	21
4.2 ONTWIKKELINGEN IN INTERNATIONAAL VERBAND	22
5. GELEERDE LESSEN	27
6. DISCUSSIEPUNTEN EN BOTTLENECKS	29
7. PERSPECTIEVEN	34
7.1 DE KENNISBEHOEFTE:	34
7.2 INZET VAN KENNISINSTRUMENTEN	39
7.3 PRIORITEITEN IN DE KENNISINZET	43
7.4 DE DOELGROEPEN	44
8. ALGEMENE CONCLUSIES	47
8.1 ALGEMEEN	47
8.2 KENNISTHEMA'S	47
8.3 KENNISINSTRUMENTEN	50
8.4 DOELGROEPEN	50
BIJLAGE 1: LIJST VAN GEÏNTERVIEWDE PERSONEN PER MAATSCHAPPELIJKE SECTOR	52
BIJLAGE 2: NEDERLANDSE PROGRAMMA'S VOOR FINANCIERING VAN NATTE NATUUR	53
BIJLAGE 3: SAMENWERKINGSVERBANDEN TER AANVULLING OP DE TEXTBOXEN IN DIT RAPPORT	58

1. Inleiding

1.1 Studie: aanleiding en doel

Verbrede financiering van duurzaam natuur – en bosbeheer is de afgelopen jaren steeds hoger op de agenda gekomen. De toenemende menselijke invloed op ecosystemen en de daarmee gepaard gaande niet-duurzame exploitatie en degradatie hebben geleid tot uitputting en verlies van functies van natuur en ecosystemen die de mens tot nut zijn. Een internationale mijlpaal was de Millennium Ecosystem Assessment (2005) waarin het verlies aan biodiversiteit direct werd gerelateerd aan de consequenties van dat verlies voor menselijk welzijn. Belangrijke oorzaken van de achteruitgang van ecosystemen en biodiversiteit is de onvoldoende erkenning en kennis van de betekenis en waarde van ecosysteefuncties, anders dan de directe (economische) waarde (veelal productiefuncties).

Internationaal en in Nederland is het bewustzijn en interesse in het thema groeiende en is er veel gaande. In het ontwerp -Beleidsprogramma Biodiversiteit Internationaal (BBI-II) komt het thema Betalen voor Biodiversiteit als één van de speerpunten naar voren. Internationaal en nationaal zijn er al vele initiatieven aan de gang die betrekking hebben op de ontwikkeling en deling van kennis ten behoeve van beleid en uitvoering. Ook is er actieonderzoek waarbij geprobeerd wordt in de praktijk mechanismen te ontwikkelen waar concreet diensten van natuur en ecosystemen worden verkocht aan groepen die voordeel hebben van deze ecosysteemdiensten. Bij de Nederlandse beleidsmakers bestaat de behoefte om een breed overzicht te krijgen van wat er aan initiatieven plaats vindt (internationaal en in Nederland), welke inhoudelijke en bestuurlijke knelpunten er zijn om vervolgens te kunnen bepalen waar prioriteiten voor eigen interventies op het gebied van kennis en beleid moeten liggen en hoe deze zo goed mogelijk kunnen aansluiten en versterkend kunnen werken op deze initiatieven. Vanaf 2007 zal binnen het LNV BO programma Internationaal een apart project functioneren voor verbrede financiering van natuur en ecosysteembeheer. Ter voorbereiding daarvan is er ruimte gemaakt om een kennisscan te doen. In opdracht van de LNV directies Natuur en Kennis, werkten Wageningen International en FSD (Foundation for Sustainable Development) aan de uitvoering van deze Kennisscan.

Doel van de kennisscan is te komen tot:

- een breed overzicht van de stand van kennis ten aanzien van verbrede financiering, nationaal en internationaal
- een overzicht van potentiële initiatieven en mogelijke partners
- een analyse van de belangrijkste kennisvragen waarop kennisactiviteiten zich op zou moeten concentreren.

De resultaten van de kennisscan zullen door het ministerie van LNV, onder andere, worden gebruikt voor het opstellen van een kennisagenda verbrede financiering van duurzaam ecosysteembeheer, inclusief de prioriteiten voor haar kennisondersteuning op

dit vlak. Aanvullend op deze kennis scan is een kennisdag (workshop) op georganiseerd op 21 maart 2007 op het ministerie van LNV, directie Kennis te Ede. De resultaten van deze kennisdag zijn opgetekend in de rapportage " *Kennisagenda 2007 –2009. Innovatieve Financiering van Ecosysteemdiensten*, Een initiatief van het ministerie van LNV en het Platform voor Natuurwaardering en Financiering". Deze verslaglegging is evenals de kennis scan zelf en enkele presentaties gegeven op de kennisdag te vinden op www.naturevaluation.org (Nederlands Platform voor Natuurwaardering en Financiering).

1.2 Wat is Verbrede Financiering?

Onder verbrede financiering verstaan wij het ruime begrip van het stapelen c.q. bundelen van (mogelijke) directe of indirecte financieringsvormen voor het duurzaam in stand houden van verschillende ecosysteemfuncties om aldus tot een financieel duurzame basis voor ecosysteembeheer te komen. Het gaat daarbij aan de input zijde om financieringsbronnen, instrumenten en mechanismen die ten behoeve van het duurzaam beheer geld inbrengen (subsidies, belastingvoordelen, kredieten aandelen, obligaties; privaat, publiek, nationaal en internationaal). Aan de output zijde van het systeem betreft het de betaling voor de duurzame levering van goederen en diensten uit het ecosysteem en de markten – of andersoortige arrangementen - die daarmee samenhangen. Dit laatste is de engere vorm van betaling voor milieudiensten die tegenwoordig de PES (Payment for Environmental Services) wordt genoemd. De Kennisscan is wel meer gericht op de moeilijker kwantificeerbare kosten en baten van producten en diensten en minder op de directe betaling voor ecosysteem producten zoals hout, vis en NTFP's (productie functie). In deze studie zullen we vaak de afkorting PES kortweg gebruiken als we toch de bredere insteek van verbrede financiering bedoelen.

1.3 Context van de kennisscan

Het LNV beleid is gericht op vermaatschappelijking van Bos- en Natuurbeheer. Belangrijk is de medeverantwoordelijkheid van de burger bij goed beheer. Het is immers niet alleen een overheidszaak. De vraag die moet worden beantwoord is: wie is waarvoor verantwoordelijk? Hieruit volgt de identificatie van het belang van de betrokkenen en daarmee de mogelijkheid van het internaliseren van de externe kosten en baten, zodat de verschillende partijen de overeenkomstige kosten dragen of de baten ontvangen. Uitgangspunt is dus de 'beneficiary pays', analoog aan de 'polluter pays'.

De rol van de overheid is hier het stellen van kaders waarbinnen de maatschappelijke actoren hun verantwoordelijkheid moeten nemen. (Van 'Zorgen voor' naar 'Zorgen dát'). Het ministerie van LNV heeft interesse in mechanismen die ervoor zorgen dat gebruikers mee betalen aan de voordelen van bepaald beleid.

Verder zijn er in internationaal verband verdragen ondertekend (CBD, Kyoto protocol, CCD) die medeverantwoordelijkheid voor internationale milieuvraagstukken onderschrijven. Bijvoorbeeld de eerlijke verdeling van kosten en baten bij gebruik van de biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen. BBI-1 is de expressie van die wil en - hoewel in omvang nog beperkt in acties - een onderdeel van BBI-1 is betaling van bos- en ecosysteemfuncties. In BBI-2 zal verbrede financiering en betaling voor milieudiensten (PES) een van de speerpunten zijn. Beleidsmatig is er dus een aanzienlijk draagvlak voor deze problematiek.

Verbrede financiering is een thema dat in de afgelopen jaren snel aan populariteit gewonnen heeft. Vele organisaties werken eraan, of hebben er interesse voor. Het aantal publicaties op dit gebied is aanzienlijk. Het aantal actoren in de sector is

inmiddels ook indrukwekkend. LNV financiert al een aantal jaren activiteiten op dit gebied. Het ministerie is van mening dat het van groot belang is te weten wat er al gebeurt en waar de prioriteiten voor verdere ontwikkeling en/of verspreiding van kennis moet liggen. En met wie er eventueel samengewerkt kan worden. Daartoe moet deze korte en snelle studie handvatten leveren.

1.4 Opzet van de studie: interviews en bronnenstudie

De beschikbare tijd voor het doen van deze studie was beperkt, vandaar dat er ook wel naar gerefereerd wordt als zijnde 'Quick scan'. Om in korte tijd zo efficiënt mogelijk te werken is voor de volgende werkwijze gekozen:

- Er is geput uit een veelheid van belangrijke literatuur. Voor de analyse van de literatuur hebben we vooral het overzicht van Forest Trends¹ gebruikt waarin deze organisatie aangeeft waar de prioriteiten voor de toekomst moeten liggen waarin deze organisatie aangeeft waar de prioriteiten met betrekking tot onderzoek, uitvoering en maatschappelijk ondernemen voor de toekomst zouden moeten liggen.
- Er is een overzicht gemaakt van de belangrijkste instellingen en initiatieven, internationaal en in Nederland.
- Er is een groot aantal personen geïnterviewd die zich met deze problematiek bezig houden. Zie voor het overzicht bijlage 1. Deze personen komen uit verschillende maatschappelijke geledingen.
- De opmerkingen van de geïnterviewden zijn geclusterd door de samenstellers van het rapport. Daarbij hebben we vanuit een aantal perspectieven gekeken die voor een kennisscan van belang zijn: doelgroepen, thema's en kennisinstrumenten. Ook hebben we getracht bottlenecks, geleerde lessen en discussiepunten samen te vatten.
- Vervolgens is er geprobeerd kort aan te geven waar volgens de geïnterviewden de prioriteiten zouden moeten liggen qua thema, doelgroep en kennisinstrument.
- Deze aandachtspunten vormen dan tevens de basis ter ondersteuning van de kennisdag en dragen bij aan de programmering van de "Kennisagenda 2007-2009 voor Innovatieve financiering van ecosysteemdiensten". Een initiatief van het ministerie van LNV en het Platform voor Natuurwaardering en Financiering woensdag 21 maart 2007 te houden.

Binnen deze context is het moeilijk - juist ook door het veelomvattende concept van Payment for Environmental Services - om een compleet beeld te kunnen geven van alle activiteiten en informatie die op dit gebied in Nederland beschikbaar zijn. De auteurs verontschuldigen zich daarom hier al voor eventuele omissies in het rapport.

---

¹ 1. Waag S., Scherr S, Jenkins M and Inbar M (2006), A Scoping Assessment of Current Work on Payments for Ecosystem Services in Asia, Latin America, and East & Southern Africa, Forest trends.

2. Literatuur

Het onderwerp Verbrede Financiering voor natuur en natuurbeheer beslaat een interdisciplinair werkveld met een verscheidenheid aan belanghebbenden zoals publieke instanties, particulieren en onderzoeksinstituten. Uit de uiteenlopende literatuur en informatie die over dit onderwerp beschikbaar is vindt u in hieronder een beknopte selectie. Deze selectie betreft voornamelijk Nederlandse literatuur en kan het beste beschouwd worden als een korte aanzet. Omdat het onderwerp zo divers is en door verschillende stakeholders op verschillende schaalniveaus kan worden ingezet is het dan ook moeilijk een compleet overzicht te geven van belangrijkste publicaties.

Bij het zoeken naar geschikte literatuur is het aan te raden gebruik te maken van www.naturevaluation.org. Op deze website bevindt zich een Publication database en een case study database, beide zijn publiek toegankelijk. Indien u zich registreert kunt u ook literatuur en case studies toevoegen. Eveneens biedt de website een overzicht van andere online-sources die informatie bieden met betrekking tot het onderwerp Verbrede Financiering van natuur en ecosystemen. Een kort overzicht van deze organisaties wordt tevens verstrekt in paragraaf 3.1.

2.1 Publicaties vanuit de Nederlandse context

Op het gebied van de waardering van natuurfuncties in Nederland is er een Historisch overzicht van waarderingstudies samengesteld door Elisabeth Ruijgrok. Het overzicht loopt van 1973 t/m 2004 en is te vinden in de NV&F Publication database². Echter, sinds die tijd hebben zich veel nieuwe ontwikkelingen voorgedaan en zijn er meerdere publicaties verschenen. De belangrijkste publicaties verwijzen elk naar uitgebreide bronnen variërend van financieringsmechanismen, waarderingmethoden, statistische en wetenschappelijke onderbouwing tot specifieke ecosysteem diensten. Een selectie van algemeen relevante publicaties binnen het aandachtsveld van de kennisscan vindt u hieronder:

- Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (2007) De natuur op waarde geschat. Wat is de economische waarde van natuur en landschap?
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat (2006) De strategische MKBA voor de Europese Kaderrichtlijn Water;
- Ruijgrok, E.C.M. e.a., "Kentallen Waardering Natuur, Water, Bodem en Landschap, Hulpmiddel bij MKBA's", Ministerie LNV, Den Haag. (2007);
- Ministerie Verkeer en Waterstaat en Ministerie van Economische Zaken (2000). Evaluatie van grote infrastructuurprojecten, leidraad voor de kostenbaten analyse; deel I Hoofdrapport;
- Onderzoeksprogramma Economische Effecten Infrastructuur.

---

² Ruijgrok, E.C.M., 2001. Valuation of Nature and Environment A historical overview of Dutch socio-economic valuation studies. Third Edition, Platform for Economic Valuation of Nature, Rotterdam, Netherlands

- RIZA (2003). Baten van water, leidraad voor integrale beleidsevaluaties, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, DG Rijkswaterstaat. Waterverkenningen, RIZA Rapport 2003.026
- Van der Veeren (2006). Leidraad MKBA.
- Witteveen en Bos (2006). Baten van Waterkwaliteit voor de MKBA KRW.

Tijdens de interviews voor de kennisscan viel op dat meerdere respondenten aangaven dat er veel studies zijn tegenwoordig met betrekking tot ecosysteemwaardering en financieringsmechanismen. Desondanks zijn er opvallend weinig studies met nieuwe gegevens, praktische voorbeelden en berekeningen die argumenten aandragen waarom economische waardering van ecosysteemfuncties zinvol is.

Wat verder opvalt, is dat de meeste waarderingsstudies economische waarderingstudies zijn terwijl er over mensenwaarden en percepties, de niet materiële diensten van natuur en ecosystemen relatief weinig wordt gepubliceerd. Als dit wel gebeurt, is dit maar zelden Beleids- of management ondersteunend en veeleer sociaalpsychologisch of antropologisch gericht.

2.2 Publicaties door auteurs gericht op het internationale vlak

Ook de internationale literatuur met betrekking tot Payments for Environmental Services (PES) loopt sterk uiteen van publicaties over waardering tot publicaties over financiering. De meeste case studies hebben betrekking op ervaringen met concrete projecten in het buitenland en gaan vaak over de manier waarop een efficiënt PES systeem gerealiseerd kan worden en welke lessen daaruit geleerd kunnen worden. Hoewel enkele publicaties zich toespitsen op knelpunten in beleid en de rol van beslissingsmakers bij het implementeren van PES zijn er nog weinig richtlijnen te vinden ter ondersteuning van landelijke overheden en nationaal beleid. De belangrijkste bronnen van informatie zijn thematische websites zoals www.naturevaluation.org , www.biorights.org en organisaties welke werkzaam zijn op het gebied van verbrede financiering (voor een uitgebreider overzicht van organisaties zie paragraaf 3.1).

Publicaties die vooral werden genoemd door de respondenten kunnen worden afgeleid uit de textboxen verspreid over dit rapport zoals bijvoorbeeld: "Verweij P, 2005. *Increasing revenues for protected areas: A wealth of Financing Options*. Copernicus Institute for Sustainable Development and Innovation, Utrecht University".

2.3 'Scoping assessment' door Forest Trends

Recentelijk is door Forest Trends voor GEF een overzicht gemaakt van de belangrijkste ontwikkelingen met betrekking tot 'Payment for Ecosystem Services'. Deze studie "A Scoping Assessment of Current Work on Payments for Ecosystem Services in

Asia, Latin America, and East & Southern Africa”³ structureert op een heldere manier de meest essentiële componenten voor groei van markten van ecosysteem diensten.

Deze componenten zijn:

1. Geïdentificeerde ecosysteem diensten
2. Een wettelijke regulerende en administratieve context ‘enabling environment’.
3. Ondersteunende instituties (o.a. publieke of private eenheden die publieke fondsen, faciliteren/overzien, private handel reguleren etc.
4. Betrokken lokale gemeenschappen en stakeholders
5. Stroom van markt informatie
6. Technische assistentie voor verkopers, kopers en andere markt actoren. Deze omvat training, educatie en advies.
7. Financiering voor alle noodzakelijke componenten, bijv. kosten van beheer ecosystemen, transactiekosten, etc.
8. Ondersteunende diensten voor markt actoren (o.a. makelaar, juridisch advies, onafhankelijke certificering etc.)
9. Standaarden en handleidingen.
10. Voorlichting over ecosysteem diensten, waarden, betaling en markten.

Zie ook figuur 1 voor een schematisch overzicht.

(zie volgende bladzijde)

Figuur 1: Essentiële componenten voor groei van markten van ecosysteem diensten

---

³. Waag S., Scherr S, Jenkins M and InbarM (2006), A Scoping Assessment of Current Work on Payments for Ecosystem Services in Asia, Latin America, and East & Southern Africa, Forest trends.

Bron: Forest Trends (2006)

In de studie werden de volgende barrières geïdentificeerd:

- Allereerst het vinden van bereidwillige kopers van diensten die ook de financiële middelen hebben.
- Het creëren van connecties tussen kopers en verkopers.
- De onderhandeling en het structureren van de overeenkomst
- Het maken van mechanismen voor 'accountability' en transparantie voor het uitwisselen van geld een zekerheid over de overeenkomst op lange termijn.

De studie richt zich vooral op de behoeften aan *capacity building* en daar werden de volgende categorieën gesignaleerd:

- Het schatten van mogelijkheden, risico's en het aanpassen van een instrument aan een specifieke situatie.
- Ondernemen van verschillende ecologisch-technische kwesties, zoals de relatie beheer en onderhoud van de ecosysteem diensten, baseline studies, monitoren.
- Beheer en administratie van het instrument over tijd.
- PES-gerelateerd systeem denken, vooral om te voorkomen dat er onbedoelde negatieve gevolgen zijn van de introductie van een PES-instrument. .

Ook bevat de studie een lijst van cursussen, workshops en materiaal die van belang kunnen zijn voor *capacity building*. Deze lijst kan worden geraadpleegd ter aanvulling op de in paragraaf 3.1. vermelde organisaties. Deze organisaties kennen ook hun eigen

programma's, workshops en cursussen maar het gaat binnen dit bestek te ver om hier uitvoering op in te gaan. Enkele van deze organisaties zijn er wegens de specifieke relevantie echter uitgelicht en in tekstboxen geplaatst.

The Network for Nature Valuation & Financing and Forest Trends have been collaborating on the topic of "private sector demand for ecosystem services". Analysis of the current status of private sector involvement in markets for ecosystem services was carried out through a consultancy. This study comprises:

1. Documentation of deals between private entities and suppliers of ecosystem services
2. Identification of motivations for private entities to pay for ecosystem services
3. Identification of barriers and opportunities for further upscaling private sector involvement in the emerging markets of ecosystem service payments

It appeared that establishing deals between a buyer (most of times the beneficiary of an ecosystem service) and a seller (the supplier of the ecosystem service) often takes quite some time before they are concluded and money is changing-hands. A deal comprises a number of stages.

First, it needs to be acknowledged that a certain party benefits from an ecosystem service. Second, both the beneficiary and the presumed buyer of the ecosystem service have to be identified as well as the supplier. Third, the value of the service needs to be quantified and preferably monetized (capturing the value). Forth, a deal needs to be set. There are various financing mechanisms by which this can take place. Examples include but are not limited to: direct payments, clearing house, interference of a third party (e.g. a by a commercial broker), or an NGO such as Fundecor in Costa Rica), bilateral negotiation, pooled transaction and trust funds. More information on financing mechanisms can be found at the NV&F website section non financing mechanisms.

Forest Trends is interested in the issue how to further accelerate markets for ecosystem services, both by public agencies, but especially by private sector agencies. This study is part of a bigger project that also includes capacity building, biodiversity offsets and the Ecosystem Marketplace among other elements. The outcomes of this study will be used to identify key players in the private sector that are potentially interesting to approach with regard to markets for ecosystem services, as well as needed-action to overcome the barriers of private sector involvement.

3. Organisaties en Netwerken

In dit hoofdstuk wordt een globaal overzicht gegeven van de belangrijkste organisaties en netwerken die op het gebied van Verbrede Financiering activiteiten uitvoeren. Het gaat hier vooral om organisaties en netwerken die in de interviews zijn genoemd.

3.1 Organisaties

Nederland

In Nederland zijn inmiddels veel organisatie bezig met Verbrede Financiering (ook al wordt dat niet altijd zo genoemd) of PES concepten. Voor de Kenniscan hebben we die organisaties ingedeeld in:

- Beleid c.q. overheid (met 6 geïnterviewden)
- Wetenschap en onderzoek (14 geïnterviewden)
- Maatschappelijke organisaties, NGO's (8 geïnterviewden)
- Bedrijfsleven en Banken (9 geïnterviewden)

Het gaat hierbij om de ministeries die zich met het groene beleid bezig houden (Ministerie van LNV, vooral de Directies Kennis, Natuur en Internationale Zaken, het Ministerie van VROM en in mindere mate het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Natuurlijk speelt in de internationale context het Ministerie van BuZa/Ontwikkelingssamenwerking een grote rol in de beleidsontwikkeling en financiering van activiteiten die op dit vlak uitgevoerd worden.

Wat betreft de actoren die zich bezig houden met wetenschap en onderzoek ligt het zwaartepunt vooral bij universiteiten (Wageningen Universiteit, leerstoelgroepen Milieusysteemanalyse, Milieueconomie en Natuurlijke Hulpbronnen, de Universiteit van Utrecht en het IVM/Instituut voor Milieuvraagstukken van de VU te Amsterdam) en bij de onderzoeksinstituten (Alterra in Wageningen, het Milieu en Natuur Planbureau. Ook Tropenbos International en het Europees Milieu Agentschap vallen in deze categorie van wetenschap en onderzoek.

Op het gebied van de maatschappelijke organisaties zijn de belangrijkste benaderd die bekend zijn zich op dit terrein bezig te houden, WWF Nederland, IUCN Nederland, ECNC in Tilburg, Stichting Recreatie (KIC), Wetlands International, ICCO, Institute for Environment and Security en Wageningen International (Capacity building).

De privé sector is – in ieder geval in de kenniscan – vertegenwoordigd door vooral de banken (ASN, Rabobank, en Triodos) en bedrijven (Precious Woods, Goodwood, SevS en Witteveen+Bos).. Ook een vertegenwoordiger van het Global Action Plan is geconsulteerd.

Het voert in dit bestek te ver een beschrijving te geven van het type activiteiten de diverse organisaties voor het onderwerp ontwikkelen. Voor de volledige lijst van geïnterviewden en hun organisaties (zie bijlage 1). Een sector met nog relatief weinig vertegenwoordigers is de banken sector, deze betreft 3 uit 9 interviews in de sector bedrijfsleven en banken. Door deze splitsing aan te brengen mag ook worden

geconcludeerd dat het bedrijfsleven zelf beter vertegenwoordigd mag zijn. Dat is wel jammer, want het is juist deze sector die een belangrijke rol kan vervullen bij het ontwikkelen van dit soort mechanismen.

Een onderbelichte tak is de microkrediet sector welke zich kenmerkt door het slaan van bruggen tussen de diverse hierboven genoemde sectoren. Vooral samenwerkingsverbanden tussen maatschappelijke organisaties zoals OXFAM (Novib), ICCO en banken zoals Triodos, Rabobank en ASN-bank zijn in deze veel belovend. Een belangrijk overkoepelende organisatie voor dit soort samenwerkingsverbanden binnen Nederland is het "Nederlands Platform for Microfinance" te vinden op <http://www.microfinance.nl>.

Personen en organisaties welke mogelijk actief zijn binnen Nederland op het gebied van innovatieve financiering van natuur zijn binnen de context van de kenniscan in kaart gebracht om een basis te vormen voor een Nederlands netwerk (de lijst is niet opgenomen in een bijlage omdat niet duidelijk is of iedereen daar prijs op stelt).

Internationaal

De volgende organisaties in de internationale context werden van belang geacht:

- Wereld Bank is een belangrijke speler op internationaal gebied. Stefano Pagiola houdt zich al jaren bezig met waardering van bomen en water, vooral in Latijns Amerika en de Wereld Bank heeft de eerste publicaties uitgebracht met het overzicht van de Totale Economische Waarde van Ecosystemen (Munasinghe, M. 1992; 'Environmental Economics and Valuation in Decision making' bijvoorbeeld). Op dit moment voert de Wereldbank een studie uit voor Nederland (LNV/IZ) in het kader van de UNFF discussie over een financieringsmechanisme voor het 'non-legally binding forest instrument' voor duurzaam bosbeheer. Uiteraard is het GEF, dat beheerd wordt door de WereldBank en UNDP ook een belangrijke financier voor Ecosysteemdiensten op mondiaal niveau.
- De FAO heeft veel expertise. FAO voert samen met IUCN en CCAD een BBI-OS gefinancierd project uit: Financing strategies and mechanisms for sustainable forest management in Latin America (contactpersoon: Eduardo Mansur, zie tekstbox). Lesley Lipper (FAO/ESA) is bezig met de volgende State of the Food and Agriculture en die zal volgend jaar eveneens veel aandacht besteden aan Environmental Services.

FAO/IUCN/CCAD-project “Strategies and Financial Mechanisms for Sustainable Forest Use and Conservation in Latin America” Project summary.

The project has 2 main objectives:

- To identify, analyze and disseminate in a participatory way the financing instruments and mechanisms to promote the sustainable use and conservation of forests in Latin America.
- To increase the capacity of national forest programmes in Latin American countries to develop in a participatory way national strategies to finance sustainable forest management.

The core of the project’s work is to make an inventory and analysis of traditional and innovative financial instruments and mechanism for forest management in 17 Latin American countries, with regard to their strengths, weaknesses and effectiveness; as well as to promote a process of knowledge sharing and capacity building among the countries. This should stimulate the development of national forest financing strategies in the participating countries, in the framework of their national forest programmes.

To date, studies on forest financing in Brazil, Colombia, Costa Rica and Mexico are available, 13 other country studies are being finalized, desk studies and sub-regional synthesis are being generated. These and other project results can be found at the project’s website (in Spanish; in development) at: www.fao.org/forestry/mecanismosfinancieros

Het **Instituut** **for** **Environmental** **Security** (www.envirosecurity.org/about/organisation.php, met hoofdkantoor in Den Haag) werkt in een aantal gebieden d.m.v. het programma ESPA (Environmental Security for Poverty Alleviation). In Kalimantan, the Great Lakes regio in Afrika (Rwanda, Congo, Uganda), de Guyana Shield regio in Latijns Amerika (Matavén in Colombia). Hier worden verschillende ecosysteemfuncties op lokale schaal onderzocht en betalingmechanismen ontworpen.

Tallose andere organisaties op het internationale vlak zijn bezig met het onderwerp en hebben publicaties of databases. De onderstaanden kunnen we in dit bestek alleen maar noemen. Het gaat in het kader van deze quick-scan te ver om over alle organisaties meer specifieke informatie te verzamelen.

Genoemd werden in de interviews:

- **OTCA/GTZ/Netherlands-project** “Sustainable use and conservation of forests and biodiversity in the Amazon region”, met een financiering van 10 miljoen Euro (5 jaar) o.a. voor Biotrade en PES.
- **ICRAF**: alternatives to slash and burn programma (meer info in hoofdstuk 4.2).
- **IIED** Environmental Economics Programme (zie tekstbox hieronder)

IIED Programmes related to Environmental Services: The Environmental Economics Programme (EEP) seeks to identify and promote practical means of bringing environmental values into the market place, in ways that benefit poor people and countries. This includes evaluating the economic consequences of environmental change; finding ways to internalise environmental values in public policy and market behaviour, and to ensure that environmental protection is both cost-effective and pro-poor. EEP applies economic methods to a range of sectors and issues. Particular emphasis is placed on capacity strengthening through collaborative research and networking with individuals and organisations in the South.

Another programme of IIED “Investing in forest environmental services – institutions and livelihoods”. dealing with the interest in the concept of investing in forest environmental services which is spreading rapidly. In some cases, market-based approaches are developing whereby payments are made for forest environmental services in such a way that supports the livelihoods of those charged with managing forest areas. IIED is focusing particularly on the potential development of markets for watershed protection services, looking at the opportunities and constraints of such approaches, the institutional development necessary and the impacts on livelihoods.

<http://www.iied.org/SM/eep/about.html> <http://www.iied.org/NR/forestry/themes/investing.html>

Verder werden tevens genoemd maar zonder verwijzing naar specifieke programma's:

- Association of Environmental and Resource Economists
- Australian National University Economics and the Environment Network
- Beijer International Institute of Environmental Economics
- CIFOR (vooral Sven Wunder 'Nuts and Bolt' werd aangehaald)
- Forest Trends (zie box)
- Conservation Finance Alliance
- Convention on Biological Diversity (CBD)
- IUCN: Biodiversity and Economics

IUCN werkt op vele vlakken aan innovatieve vormen voor financiering van natuur. IUCN publicaties over water gerelateerde ecosysteem en landschapsdiensten de publicaties tonen waar en in welke mate gezonde ecosystemen belangrijk zijn voor watervraagstukken, de manier waarop water als een economisch goed gezien kan worden en methodes om daartoe financieringsmechanismen te realiseren. Hiertoe worden verschillende methoden voor assessment, waardering, benchmarking en financiering (PES) gedemonstreerd aan de hand van case studies en laatste inzichten vanuit de wetenschap. De publicaties bieden een handvat voor managers en beleidsmakers op lokaal en regionaal niveau bij het implementeren van PES systemen. Tevens zijn dit concrete voorbeelden van hoe verbrede financiering gerealiseerd kan worden door informatie en handleiding te verstrekken waardoor betrokken belanghebbenden samen aan de slag kunnen. De publicaties zoals bijvoorbeeld "Value" en "Pay" zijn beschikbaar op de website van IUCN's Water and Nature Initiative <http://www.iucn.org/themes/wani>

- CSERGE The Centre for Social and Economic Research
- European Commission Environmental Economics
- Harvard Environmental Economics Programme
- International Institute for Sustainable Development
- ODI Forest Policy and Environment Programme
- ODI Rural Policy and Governance Group
- Resources for the Future The Ecosystem Marketplace
- UNEP Economics and Trade Programme
- UNEP Finance Initiative
- US EPA Environmental Economics Publications

- US EPA Environmental Reports
- World Resources Institute
- WWF Conservation Finance
- WWF International
- DFID Department for International Development (UK Government)
- Environmental Valuation Reference Inventory: Rewarding Upland Poor for Environmental Services (RUPES)
- Communicating Ecosystem Services - Tools for scientists to engage the public
- RNC Alliance: Restoration of Natural Capital - international network of not-for-profit, non-governmental organisations

UNEP is voornamelijk actief op internationaal gebied en ontwikkelt een concept benchmark. Een ontwikkeling die ook door IUCN International wordt nagestreefd. Uit recente studies is gebleken dat globaal 60 procent van de ecosysteem en landschapsdiensten onderhevig zijn aan kwalitatieve onderuitgang en niet duurzaam gebruik. Dit leidt tot extra risico's voor bedrijven op de midden tot lange termijn met betrekking tot het verbruik van hulpbronnen. Tevens wordt het moeilijker een concurrentiepositie te behouden ten opzichte van bedrijven welke wel duurzaam met hun hulpbronnen en biodiversiteit om gaan. Het grote probleem is echter dat de markt onvoldoende in staat blijkt om de kosten van ecosysteem en landschapsdiensten in beeld te brengen. Voorgesteld wordt een zgn. "benchmark", dit is een methode om bedrijfsprestaties te evalueren en bewustwording te creëren van impacts op biodiversiteit. De Engelse en Nederlandse overheid hebben opdracht gegeven voor de ontwikkeling van zo'n benchmark voor de Engelse markt (uitgevoerd door Insight Investment en NGO Fauna & Flora International). UNEP stelt voor om een dergelijk mechanisme te ontwikkelen dat over verschillende sectoren wereldwijd toepasbaar zal zijn.

3.2 Kennisnetwerken

De kennisnetwerken die werden genoemd in de interviews kunnen ook onderverdeeld worden in die met een Nederlands perspectief en die welke gericht zijn op de internationale context. Lokale kennisnetwerken zijn uiteraard van groot belang maar werden terloops genoemd in dit verband.

Vanuit de Nederlandse context:

- Het Nature Valuation & Financing Platform is een globaal clearinghouse voor natuurwaardering en financiering. Binnen het internationale netwerk bestaan ook op landelijk niveau nodes waaronder een Nederlandse.
- Diverse programma's bouwen hun formele of minder formele netwerk op, bijv. het NUFFIC project milieueconomie (bijeenkomst geweest, is een verslag van);
- Kerngroep Wetenschappelijke Samenwerking WNF (Kirsten Schuyt).
- IUCN NL heeft een nieuw programma 'Biodiversity and Tourism'. Dit programma beoogt actoren bij elkaar te brengen om gelden uit de toerisme sector in biodiversiteit te investeren.
- Wageningen Universiteit: KB1 en KB2 Speerpunt 2: Ecosysteem en Landschap Services (SELS), "kwantificering sociaal-culturele, ecologische en economische meerwaarde van groene en blauwe structuren op regionale schaal, t.b.v. gebiedsontwikkeling"

In Internationaal verband:

De volgende kennisnetwerken die in internationaal verband opereren werden door de respondenten genoemd:

- Katoomba groep, Forest Trends en Ecosystem Market Place and newsletter werden het vaakst genoemd. Katoomba begint nu ook een Spaanstalige website. Katoomba is vrij bekend maar er zijn ook twijfels over de effectiviteit. Conceptueel zit het goed in elkaar en wordt het goed aan de man gebracht, en dat is heel nuttig. Echter, de twijfels zijn wat t houdt het in de praktijk in? Op de huismarkt de VS is goed werk afgeleverd. Ze zijn minder goed in Afrika. Het is daar ook een probleem. Niet duidelijk is wie de potentiële koper of verkoper is, iedereen bemiddelt en er is geen koopkracht (kip en het ei probleem). Misschien niet in Afrika beginnen en eerst succes boeken in Latijns Amerika?
- Binnen WWF is er een netwerkje op dit gebied en zijn er speciale programma's. WWF heeft een specifiek project gefinancierd door het ministerie van Buitenlandse Zaken met componenten in Peru, Guatemala, Tanzania, Indonesië en Filippijnen. Dit is in samenwerking met CARE en IIED. Er is ook een Landscape beauty programma in de Rode Zee, Maleisië en Argentinië. In de nabije toekomst ook carbon en offset voor biodiversiteit.

WWF, CARE, and IIED launched a joint program in 2006 to establish equitable payments for watershed services (PWS) in ten watersheds in five countries located in Latin America, Africa and Asia (Guatemala, Peru, Tanzania, Indonesia and the Philippines) The ten watersheds selected as project sites all have three features in common: high levels of biodiversity, high rates of land-use change affecting watershed services, and high levels of poverty. The program, which has received funding from the Dutch and Danish governments (DGIS and DANIDA), aims to demonstrate how equitable PWS can reverse forest loss through addressing the core drivers of land-use change, as well as improve livelihoods through various forms of compensation, including direct payments.

- Het Australia Ecosystem Services network werd genoemd.
- Het NV&F Platform is ook op internationaal vlak belangrijk. Met name een overzicht van actuele databases, de NV&F case study database (Casebase), de publicatie database en de national platforms spelen een belangrijke rol. (www.naturevaluation.org)
- Biodiversity Economics van IUCN en WWF (<http://biodiversityeconomics.org/>) is een ander netwerk waar kennis en informatie gedeeld wordt m.b.t. economische benaderingen van biodiversiteit. Deze website kent diverse unieke zoekmachines om binnen geselecteerde online databases bijvoorbeeld contacten of publicaties op te sporen.
- Het STAP (roster) van GEF is belangrijk zoals ook het Fund van Rural networks van UNDP;
- Het IUCN International netwerk voor het beheer van beschermde gebieden door lokale gemeenschappen (awareness raising). Environmental Economics and Social Policy netwerk van Joshua Bishop.

Op lokaal niveau:

- Op lokaal niveau bestaan belangrijke netwerken over duurzame financiering voor natuur en ecosystemen. Volgens sommige geïnterviewden bevindt de "echte" kennis zich zelfs op lokaal niveau (boeren, NGOs, ed.) of op gemeentelijk niveau (voorbeelden werden aangehaald van El Salvador of

Brazilië, Sao Paulo, Distrito Metropolitano). Deze kennis bestaat dan voornamelijk uit directe ervaringen van de deelnemers aan een bepaalde innovatieve manier van financieren. Een goed voorbeeld in Nederland is bijvoorbeeld de boeren die deelnemen aan 'Boeren voor Natuur'. Werkt de boer op een prettige manier samen met de Terrein Beherende Organisaties en ontvangt hij zijn subsidie gelden wel op tijd? In het buitenland kenmerken een zelfde soort ervaringen de lessen welke geleerd kunnen worden op lokaal niveau. Zo is WNF samenwerkingsverband over PES systemen ook actief in de Filippijnen. Het blijkt dat deze op dit project op lokaal niveau nieuwe betalingssystemen zijn ontstaan die passen bij de traditionele en culturele achtergrond van de lokale inheemse bevolking.

4. Huidige ontwikkelingen en initiatieven

In dit hoofdstuk zijn meer specifiek de resultaten van de interviews samengevat naar aanleiding van de vraag naar wat de belangrijkste ontwikkelingen en initiatieven op het gebied van verbrede financiering zijn.

4.1 Huidige ontwikkelingen in Nederland

In Nederland zijn op het gebied van de Verbrede financiering meerdere initiatieven genomen en activiteiten aan de gang. Voor een actuele samenvatting van beleid en programma's zie bijlage 2.

Afgezien van het lobby werk, bijvoorbeeld via workshops in Den Haag (4x per jaar met politici) and Leaders for Nature (met de private sector) zijn er ook concrete activiteiten in het veld.

De volgende activiteiten werden in de interviews genoemd:

- Aquarius: Ecologisch boeren. Landbouw op ecologische basis in resonans met natuur. Sinds meer boeren overstappen is er een enorme trend ontstaan en verhoogde vraag naar deze producten b.v., vanuit restaurants de vraag naar eko-keurmerk.
- Natuurabonnement & Voedingsmiddel (Koos van Oding). In Nederland komt 80% van het voedsel uit het buitenland. Dit heeft een sterke implicatie voor CO2 emissie vanwege het transport. Het is zelfs zo dat wij biologische producten importeren...
- Vrienden van het Platteland; over de vitaliteit van het Platteland. Nu veel mensen verhuizen naar het platteland zijn kleinere buurwinkels een oplossing want mensen kunnen niet meer naar de supermarkt.
- Cultural Creatives (Paul Rey): Initiatief vanuit USA nu ook in het Nederland. Samenwerking met Marktresponse, gericht op Lifestyle, Health & Sustainabiliteit. Niet via de traditionele methode door middel van sociale keurmerken maar door het samenbrengen van belangrijke doelgroepen en deze te koppelen aan het bedrijfsleven.
- Het SELS/RUBICODE project (zie tekstbox in bijlage 3) houdt zich bezig met het maken van biodiversiteit strategieën. Lijst van soorten die bescherming nodig hebben worden opgesteld en indicatoren worden geïnventariseerd.
- SAN Regeling (Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer) van 150 miljoen Euro. Het gaat hier in principe gewoon om Ecosystem Services. Biologisch beheer van akkerranden helpt bij natuurlijke plaagbestrijding. Concreet voorbeeld in de Hoekse Waard (VROM, LNV en LTO): 100% reductie insecticidegebruik wordt behaald (en dat is een maatschappelijke benefit) en de boer heeft compensatie via 50 Eurocent per strekkende meter (3,5 m breed). Intensieve monitoring is hierbij nodig! Studie gedaan door Alterra: Groene en Blauwe Dooradering van de Hoekse waard. Willemien Geertsema (zie het rapport op de website "Biodiversiteit werkt " beschikbaar op www.minvrom.nl). Tweede rapport is gepubliceerd over de wijze van beheer. Antwoorden worden gegeven op vragen als: Wat moeten boeren doen, wegbeheerders, waar ligt de begrenzing in beheer. Het waterschap kan baat hebben bij biologisch

- beheer (steviger akkerranden, minder erosie, minder baggeren; dit kan 80% in de kosten schelen). Derde vraag is: Wat schieten we er mee op? De verdeling tussen kosten en baten is vaak scheef. De MKBA kan helpen, niet vanuit perspectief van de boer, maar van (bijv.) de Hoekse Waard. Recreatie en gezondheid. Bijvoorbeeld samenwerking tussen ziekenhuizen en landgoederen (zorglandgoederen), en recreanten als wel uitbaters in de recreatie sector betalen aan natuur behoud. Een verdere fusie tussen de eerste (biodiversiteit) en de tweede pilaar (landbouw), boven de huidige 25% overlap zou mogelijk moeten zijn.
- Agrariërs schakelen op dit moment al vaak om naar het produceren van duurzame landbouwproducten die op lokale schaal geproduceerd kunnen worden. Dit kan samengaan met een keurmerk en controlerende organisatie, maar dat hoeft niet altijd. Bij het programma "Boeren voor Natuur" werken instituten en organisaties samen met boeren op contract basis. Het doel is de versterking van de landschapswaarde. Activiteiten vinden plaats in de polder 'Biesland' en op Twickel. Onder andere Alterra begeleidt dit proces.
  - Opmerkingen werden nog gemaakt m.b.t. de initiatieven die te maken hebben met de MKBA; Agrarische bedrijven leveren diensten waarvoor ze niet betaald krijgen. Landschap MKBA (Witteveen en Bos en Vereniging Cultuur)
  - Onderzoek wordt gedaan naar de economische waarde van Nationale Parken door Stichting Recreatie, kennis en Innovatiecentrum
  - Overcompensatie door verblijfsrecreatie voor uitbreidingen van terreinen in kwetsbare groene gebieden in andere locaties bijvoorbeeld 2 hectare natuur aanleggen voor een hectare gekapt bos.
  - Er is een project met het ministerie van VROM m.b.t. het verbeteren van het vestigingsklimaat van grote buitenlandse bedrijven. Hoe kunnen deze bedrijven meebetalen aan de leefomgeving van een dergelijk bedrijf?
  - 10 keer ondernemen met Landschap (Alterra en LEI)
  - Groene en Blauwe Diensten en Landbouw en Zorg. Het gaat hier om verbrede financiering aan input zijde.

4.2 Ontwikkelingen in Internationaal verband

Activiteiten en programma's:

- Op basis van activiteiten van IUCN-NL in het Guyana Shield werkt de organisatie Institute for Environmental Security (www.envirosecurity.org/about/organisation.php) op dit moment in een aantal gebieden d.m.v. het programma ESPA (Environmental Security for Poverty Alleviation). In Kalimantan, the Great Lakes regio in Afrika (Rwanda, Congo, Uganda), de Guyana Shield region in Latijns Amerika (Matavén in Colombia). Hier worden – met financiering o.a. van de Europese Commissie - verschillende ecosysteemfuncties op lokale schaal onderzocht en mechanismen voor betaling van ecosystemendiensten ontworpen.
- In partnerschap met het International Development Research Centre (IDRC) Canada, voert het World Agroforestry Centre (ICRAF) een pan-tropische studie uit voor compensatie en beloning voor ecosysteem diensten. Het gaat om het

- beter begrijpen van investeringen in praktijk, onderzoek, beleid en capacity building voor PES.
- Wetlands. Wetlands International heeft een medewerker, Pieter van Eyk die gedurende een jaar een trainingsprogramma gaat opzetten m.b.t. biorights en poverty alleviation. Hier wordt gekeken naar Bali en Duitsland en ook naar verschillende demonstratieprojecten in het Wetlands Poverty Reduction Programme. In Afrika kijkt Wetlands International naar gebruikers benedenstrooms die betalen voor beheer stroomopwaarts. Het Global Peatland Fund is belangrijk voor hen i.v.m. veen en land degradatie. Het nieuwe programma "Win for all" heeft vier hoofdprogramma's waar weer kleinschalige projecten onder worden uitgevoerd.

Wetlands International has projects in Mali and Kalimantan that work with the concept of Bio-rights. Bio-rights is an innovative financial instrument for reconciling poverty reduction with the sustainable use of natural resources in developing countries.

Bio-rights is a financial instrument to reconcile poverty reduction with the sustainable use of natural resources in developing countries. The system involves payments by the global community to local stakeholders for biodiversity conservation services, thus compensating for the opportunity costs of sustainable use of their natural resources. The conditions for receiving funding are that the system is endorsed by both donors and local stakeholders and that the fulfillment of environmental goals is monitored and made transparent to the global community. Bio-rights allow the public value of key biodiversity wetland areas to be transferred over time to local stakeholders as a direct economic benefit. A win-win situation can be achieved, because global stakeholders profit from the long-term benefits of the natural resources and the environmental services provided by wetlands, while local people can gain an increased income, improved health and sustainable livelihoods.

In addition, local organizations, wetland managers and other stakeholders will be able to apply for seed funding support to assist them to research and develop other initiatives to improve their capacity to sustainably manage wetlands and address the livelihoods needs of local communities.

For more information on Bio-rights, visit www.bio-rights.org

- Vanuit Nederland (Erwin Bulte) wordt bijgedragen aan een FAO-project in Kenia (Roles of Agricultural projects). Dit project heeft tot doel de migratie routes van het wild open te houden. De Masai krijgen een vergoeding om hekken rond wildparken weg te halen. Dit is een groot programma van de FAO (financiering vooral van Japan) dat ingaat op de rol van landbouw in het landschap; opvolger van multifunctionele landbouw. Wat is de WTP om die routes voor het wild open te houden? Het gaat dan om de opportunity kosten en het project betaalt net iets meer dan wat de tomaten de boeren opbrengt per ha. Bij de olifanten is het duidelijk. Toeristen uit het Westen betalen 30 dollar per dag om het park in te mogen, maar het belang van de hele toeristen en hotelbusiness mag niet vergeten worden.
- Op dit moment zijn het zelf instituten/ organisaties die een PES mogelijk maken (markt opzetten, contract aangaan), maar er is veel te weinig aandacht voor de Monitoring en Enforcement van die systemen. Hoe kan iemand die bereid is te betalen voor een dienst ook zeker zijn dat die dienst geleverd wordt? Er moet een instantie tussen de aanbieder en de consument zitten. ISRIC probeert dit op te zetten via het Green water credit systeem in Kenia. Downstream users betalen

- voor upstream diensten. (Soil and Water Conservation project) Eenmalig betalen voor terrasaanleg, maar ook voor onderhoud.
- Het CO2 verhaal (credits) wordt als belangrijk gezien; en wordt op dit moment bijvoorbeeld belangrijker als bron van financiering van het beheer van een concessie van Precious Woods in Brazilië. Zowel voor aanleg van plantages als voor het gebruik van afvalhout uit de concessie. In Brazilië zijn dieselgeneratoren vervangen door een nieuwe centrale (compensatie CO2). Er zijn twee manieren: of via Kyoto of via de Chicago Climate Exchange (meer info op hun website). Maar voorlopig is er nog niets concreets voor klimaatregulatie, waterbuffering, biodiversiteit. Zit wel in de hoofden, maar zijn nog geen markten voor.
  - Het Instituut voor milieuvraagstukken (Institute for Environmental Studies/IVM) werkt in verschillende projectverbanden met PES en verbrede financiering. In de box hieronder vindt u een voorbeeld, **PREM** (Poverty Reduction and Environmental Management) genaamd. Daarnaast kunt u in bijlage 3 meer informatie vinden m.b.t. overige projecten.

PREM Poverty Reduction and Environmental Management

The Poverty Reduction and Environmental Management (PREM) programme aims to deepen and broaden the exposure of economic researchers and policy advisors in developing countries to the theory and methods of natural resource and environmental economics, and to promote effective policy change in developing countries in order to reduce poverty and promote sustainable environmental management. The PREM website explains how economic researchers from Asia and Africa can participate in this endeavour.

The main activities of the PREM programme will be:

Research: Research and policy analysis in environmental and resource economics in developing countries, specifically focused on the relationship between poverty and the environment. To maximise capacity strengthening, the research projects are conducted in a collaborative setting with economists from both developing and developed countries.

Training: This may include short courses tailored to the needs of specific projects, seminars or courses proposed by the regional clusters, or training workshops organised at a programme level.

Outreach: Special emphasis will be placed on involving local policy makers and other key stakeholders in projects at an early stage, for example, through project steering committees, improved targeting, "versioning" and dissemination of research results. This will increase the likelihood of policy impacts.

www.premonline.nl

Beleidniveau:

- Ministerie van LNV-IZ. Wat LNV-IZ betreft is PES en duurzame financiering van bosbeheer een zeer belangrijke beleidsprioriteit. Vanuit Nederland/EU wordt sterk ingezet op het UNFF dossier. Hans Hoogeveen (Directeur IZ) is momenteel voorzitter van de UNFF. Tijdens UNFF-6 is besloten dat tijdens UNFF-7 een voorstel wordt besproken om eindelijk een doorbraak te maken met het jaren oude twistpunt van de instelling van een internationaal bosseninstrument (nog afkomstig van de Rio conferentie in 1992 !!). Dit is een vastzittend dossier waar de Ontwikkelde en de Ontwikkelingslanden geen duimbreed wijken. Het is de bedoeling een oplossing te vinden via het instellen van een 'non-legally binding forest instrument'. Cruciaal is daarbinnen de financiële paragraaf. Wat betreft de financiering van Duurzaam Bosbeheer zijn er twee kampen. De

- Ontwikkelingslanden willen een Global Forest Fund en de Ontwikkelde landen vinden dat er voldoende geld is, maar dat er efficiënter gewerkt kan worden binnen de bestaande middelen en mechanismen, en dat er een her-prioritering moet komen. Er zit behoorlijke politieke druk achter om tot een oplossing te komen, nl de Algemene Vergadering van de UN.
- Europa. Het biodiversiteitvraagstuk is voor het EMA een van de zwaartepunten van haar activiteiten. De nadruk ligt op het bieden van ondersteuning van het beleid om het verlies van biodiversiteit in Europa een halt toe te roepen in 2010. Dat gebeurt door het verzamelen van informatie en de coördinatie daarvan, het opstellen van indicatoren (SEBI2010 project) en het doen van studies. Economische aspecten zijn pas recent onderdeel van dit werk. Men is zich nog aan het oriënteren op de potentiële toegevoegde waarde daarvan voor het de hoofddoelstellingen van het werk. Men is zich zeer bewust van het belang van verbrede financiering, bijvoorbeeld door studie naar de mogelijkheden om landbouw met hoge natuurwaarden te identificeren en te behouden. Maar of PES een zwaartepunt wordt valt nog niet te zeggen.
  - Onderzoek draagt bij aan beleid, bijvoorbeeld door een stuk van Pita Verweij over Assessment met 5 verschillende policy opties. Het rapport is port voor de WAB (Wetenschappelijke Assessment en Beleids Analyse) met Trines-Consult over klimaat verandering. Het betreft hier het ondersteunen van onderhandelaars met kennis⁴

Ontwikkeling van nieuwe instrumenten voor PES:

- In Brazilië waar voor de wet een boer 20% van zijn grond als bos moet behouden waar synergie gezocht wordt door die 20% stukken van meerdere boeren aan elkaar te laten sluiten zodat je een groter areaal hebt aan bos (initiatief lokale clubs, municipios).
- Greenpeace heeft voorbeelden van beschermd gebieden en mechanismen voor betaling van milieufuncties (scoping report met bepaalde mechanismen, GTZ?). Pita Verweij heeft met Maria Stolk voor Wetlands International een boekje gemaakt hierover. (Spaanstalig)
- Milieufondsen, zoals de nationale bossenfondsen zouden gevoed kunnen worden door internationale bronnen, maar ook via nationale mechanismen zoals FONAFIFO (Costa Rica) d.m.v. de belasting. Milieufondsen op nationaal niveau kan geld vangen via debt for nature swaps zoals NAP in Belize.
- En ook de Carbon (vastlegging; voorkomen van uitstoot) als belangrijk element is een nieuw inzicht. Het thematische zwaartepunt waar je direct aan denkt is de financiering van carbon services. Dat zit behoorlijk in de lift. Het gaat dan om het toekomstige Kyoto regime (na 2012) waarbij - naast afforestation and reforestation - nu gekeken wordt of ook het beheer van bestaande bossen cq het voorkomen van ontbossing onderdeel van het regiemkan worden. Het wordt dan gemakkelijker voor investeerders om de investeringen terug te

---

⁴ Trines E, Höhne N, Jung M, Skutsch M, Peterson A, Silva-Chavez G, Smith P, Nabuurs GJ, Verweij P, Schlamadinger B, (2006). CLIMATE CHANGE SCIENTIFIC ASSESSMENT AND POLICY ANALYSIS Integrating agriculture, forestry and other land use in future climate regimes Methodological issues and policy options Report 500102 002

verdienen. Het nieuwe regime zou in 2012 ingaan en zou een belangrijke bron van inkomsten voor ontwikkelingslanden kunnen worden.

5. Geleerde lessen

Uit de opgedane ervaringen zowel in Nederland als daarbuiten hebben de geïnterviewden een aantal lessen getrokken die bij de interviews vrij spontaan naar voren kwamen:

- Interessant is een studie van Universiteit van Costa Rica over de (positieve) effecten van PES op de natuur door Franz Tattenbach, executive director of the environmental group FUNDECOR. Duidelijk is geworden dat er niet eindeloos op die waarderingstudies gezeten moet worden, maar dat er onderhandeld moet worden. Betaling van diensten moet in een breder perspectief geplaatst worden.
- Het is duidelijk dat wetgeving en landgebruiksplannen van belang zijn.
- De mogelijkheden tot opschaling zijn momenteel beperkt.
- De WTP (willingness to pay) van de rijkere actoren is van belang. Heffing op milieuvervuilende activiteiten bijvoorbeeld. Er is veel aandacht is voor de suppliers maar weinig voor de demand kant (vraag). Hoe zorg je ervoor dat men wil betalen? Bereidheid te betalen is er vaak niet. Bij grote zaken wel, als een hydromeer/ reservoir dichtslibt door erosie, dan wordt het een institutioneel onderwerp. Het gaat om de dynamiek eromheen. De overheid moet een wet uitvaardigen die de markt instelt. Netzo als bij Carbon sequestration: de overheid stelt eisen!
- Kwantificering is vaak moeilijk, dus moet er uitgegaan worden van veronderstellingen.
- Brede participatie in financieringsmechanismen is cruciaal.
- Valuation is het kernpunt voor decision-making waarbij intangible kosten en benefits in de economische dimensie worden meegenomen zodat ze in besluitvorming beter naar voren zouden komen. Die economic valuation is ook de kern van de gedachte bij innovatieve financierings-mechanismen omdat de analyse van functies van een ecosysteem en de stakeholders de waarde aangeeft voor elk deelbelang van elke stakeholder. Economische waardering is nog steeds thematisch zwaartepunt in de ontwikkeling van PES systemen op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Een thematisch zwaartepunt zou kunnen worden het uitzoeken tot welk niveau het zinvol is om duidelijk te krijgen wie wat zou moeten betalen m.a.w. wanneer de transactiekosten zo hoog worden dat deze waardering van diensten thuishoort in het algemeen belang.
- Bij PES is voorwaarde dat armen er in ieder geval niet op achteruit gaan. Vergelijking met artikel van Sven Wunder (CIFOR) in Nuts and Bolts (2005)⁵. Niet te veel doelstellingen stapelen op een experimenteel onderwerp. Het laatste instrumentarium moet niet alles wat fout is repareren. Je wilt eerst een commercieel interessante zaak hebben. Neem goed waar waar de facto de arme bevolking zich bevindt. PES is een transactie van Noord naar Zuid, of van

---

⁵ Wunder S, 2005. Payments for environmental services: Some nuts and bolts, CIFOR. ISSN 0854-9818

- Urbain naar Ruraal. En dan hoop je dat je in het Zuiden de meest arme mensen hebt, maar dit hoeft niet altijd waar te zijn.
- Inkomsten van ecosysteembeheer moet via een markt geregeld worden; maar markten moeten nog wel gecreëerd worden (als dat kan). Overheid is hoofdverantwoordelijk om de randvoorwaarden te creëren voor private financiering.
  - Het mechanisme voor (selectieve) duurzame houtkap werkt in Brazilië alleen als de grondprijzen laag zijn. Is de bevolkingsdruk hoog, dan gaan de grondprijzen omhoog en dan gaat het bos tegen de vlakte.
  - Een eyeopener was artikel van David Kleijn in Letters to Nature⁶ (werkt bij Wageningen-UR, specifiek bioloog) dat gaat over de evenwichtseffecten. In dit geval effecten van beheersovereenkomsten over de weidevogels. Conclusie was dat agrarisch natuurbeheer geen zoden aan de dijk zet voor het vogelbeheer. Daar is systematisch naar gekeken in een grote studie in 15 verschillende landen, 20 verschillende soorten en nergens is het van belang. Je moet dus kritisch kijken hoe die contracten er uit moeten gaan zien (informatie afkomstig van de interviews)

---

⁶ Agri-environment schemes do not effectively protect biodiversity in Dutch agricultural landscapes. David Kleijn, Frank Berendse, Ruben Smit & Niels Gilissen, Nature Conservation and Plant Ecology Group, Wageningen University, Bornsesteeg 69, 6708 PD Wageningen, The Netherlands

6. Discussiepunten en bottlenecks

Door de respondenten zijn diverse inhoudelijke, conceptuele discussiepunten en bottlenecks genoemd. In de navolgende tekst zijn deze in een aantal subthema's gerubriceerd.

Mechanismen en waardering.

- Fundamentele verschillen van mening bestaan over waardering en financiële mechanismen. Sommigen zeggen: Realiseer mechanismen voor betaling en doe verder niet aan de waardering (daarvan weten we al genoeg). Anderen zeggen: er zijn soms carbon trading & water services mechanismen ontwikkeld, maar er is nog een probleem met de waardering van biodiversiteit zelf. Hoe valt de waarde om te zetten in de praktijk? Markten blijken ook nogal eens 'hot air' te zijn. Hoe lossen we dat op?
- De basale concepten en methodes voor valuation en voor financiering zijn er maar de link tussen die twee is nog niet goed ontwikkeld. Er zijn meer praktische cases nodig om te laten zien wat wel en niet werkt. Meer kwantitatieve data zijn er nodig verzameld op een uniforme manier (certificeerbaar) die makkelijk toegankelijk zijn.
- Een belangrijk inzicht is helaas ook dat er de afgelopen jaren meer over geschreven wordt dan dat er echte voorbeelden van PES boven water zijn gekomen.
- Daarbij komt dat we voorzichtig moeten zijn met de concepten van waardering van ecosystemen. Bijvoorbeeld de vergelijking tussen natuurlijke bescherming versus kunstmatige bescherming in New Orleans. Het is gevaarlijk zaken te beweren die je niet kunt bewijzen.
- Welke ecosysteemdiensten zijn werkelijk belangrijk? Welke mag je niet wegsnijden. Hoeveel van het ecosysteem moet beschermd worden?
- Economische waardering heeft nut als je kan verzilveren anders niet. Dat wordt niet altijd begrepen. Beleid moet worden aangepast en economische instrumenten dienen daarop te worden afgesteld.
- PES is complex en overall anders. Er moet evenwichtig omgesprongen worden met de introductie van PES in marginale gebieden. Betalingen voor services doe je niet in goed werkende systemen maar gebruik je om systemen te verbeteren.

Armoedebestrijding / economische ontwikkeling en lokale bevolking:

- Uitgangspunt voor velen is dat lokale bevolkingen een eerlijke betaling dienen te krijgen want beschermde gebieden alleen zijn niet genoeg.
- Te vaak wordt er te veel tijd en geld besteed aan het zoeken naar oplossingen voor urgente problemen zonder de achterliggende oorzaken aan te pakken. Bijvoorbeeld, bedrijven welke stoppen maar wel betaald krijgen voor natuurbeheer. Die diensten moeten dan duurder worden. Namelijk, 85% van de grond aangekocht voor de EHS is onder boeren beheer via de Terrein Beherende Organisaties (SBB, NMM en provinciale overheden).

- Het zoeken naar Synergie tussen PES en Armoedebestrijding. Hoe valt de betaling van de verschillende services te bundelen. Het gaat dan vooral om de institutionele component ervan. Het is belangrijk binnen PES dat ook Non-ODA geld wordt aangetrokken. Er moet niet met OS-geld aan de koperskant geopereerd worden. Financiering moet additioneel zijn en moet nieuwe middelen genereren. Financiering door OS moet ook een sterke conditionaliteit hebben: "Voort wat hoort wat". Het moet duidelijk zijn wat er geleverd wordt. Mainstream is voorwaarde voor commerciële financieringsinstrumenten.
- Er is een aanname dat PES en Poverty een win-win situatie is. Er ontstaat echter steeds meer inzicht dat dit niet zo is. De PES instituties worden gedomineerd door mensen met resources. Het is vaak een trade-off tussen equity, efficiency en resultaat. Je wilt graag zoveel mogelijk mensen bedienen, dus ga je – als donor - liever met een heleboel kleine boertjes aan de slag, terwijl het mogelijk efficiënter is om met twee grote boeren de milieuwinst te behalen. Agrarisch Natuurbeheer bijvoorbeeld, rust op 2 gedachten. De NL overheid wil de biodiversiteit op de landbouwgrond verhogen maar tevens moeten zoveel mogelijk boeren er gebruik van kunnen maken. Er is een filosofie van Tinbergen dat je per beleidsinstrument slechts één doelstelling moet formuleren. Dan kan er efficiency behaald worden en kun je beter een aanvullend instrument inzetten om arme boeren er bij te betrekken.
- De bereidheid van ondernemers om te betalen voor natuur is vaak laag als hun bedrijf al een lage winstmarge kent. Dit zijn serieuze problemen die met de levensvatbaarheid van bedrijven te maken hebben. Het is ook moeilijk agrariërs er van te overtuigen hun bedrijf om te vormen als de harde data m.b.t. de markt ontbreekt.
- Een FACE project in Ecuador liet zien dat gemeenschappelijk beheer te duur zou zijn als PES systemen zouden worden ingesteld.
- Simone Lovera (FOE en Global Forest Coalition) heeft diverse malen aangetoond dat inheemse volken en cultural values vaak het onderspit delven. Inheemse volken zorgen van nature al goed voor hun omgeving en hebben helemaal geen PES nodig.
- In het project in Kenia dat eerder werd genoemd in 4.2 (FAO: Roles of Agriculture) zijn de grootste hindernissen dat de landeigenaren wel worden gecompenseerd, maar niet de boeren. In het FAO project blijkt ook dat er altijd een verliezer is. Bijvoorbeeld de lonen dalen en de prijzen van de tomaten schieten omhoog. In dit project is een andere tekortkoming dat een gedeelte van het studiegebied achter hekken zit en onder de tomaten. Het geldt dat er is om de hekken weg te halen geeft ook ruim baan aan de veeteelt. Het is daarom de vraag of de olifanten er iets mee opschieten.

Markt en de rol van banken:

- Op dit moment is de belangrijkste hindernis voor implementatie van PES het feit dat de grootste gebruikers van de milieudiensten die diensten toch wel krijgen, ook zonder ervoor te betalen. Het is voor hen een algemeen nut. Het gebrek aan transparantie dat andere stakeholders kosten maken om dit systeem in stand te houden leidt tot een onderwaardering waardoor langzaam of sneller het systeem afbrokkelt. Het transparant maken van de situatie en die communiceren is hiervoor het belangrijkste.

- Gebruikers van milieudiensten zijn niet bereid te betalen. Om daar verandering in te krijgen is moeilijk: awareness raising en met C/B analyse aantonen. Plus dus enforcement. Stok achter de deur.
- De huidige economische setting is een probleem en de rol van de economie. Het is belangrijk relaties aan te tonen. Branden op Kalimantan heeft relatie met CO2 en Kyoto.
- Initiatieven moeten in de markt worden beproefd. Consumenten enthousiasme moet er zijn anders wordt het niks.
- Het waarom en hoe moet duidelijker worden aangegeven. Het proces moet worden omschreven en betaling georganiseerd
- Dubbeltelling van diensten. Een waterleidingbedrijf dat water zuivert moet ook voor zijn vestiging meebetalen aan een leefbaar landschap. Dat levert conflicten op.
- in plaats van belastingen en boetes moeten we toe naar systemen welke door een positieve benadering een goede houding te weeg brengen welke dan ook weer goede resultaten op levert.
- Je ziet ook vaak dat als er in een bepaalde regio een bepaald gewas vernield wordt dat in een andere regio de prijs omhoog gaat. Binnen dit evenwicht worden de economische effecten en de onzekere ecologische effecten onvoorspelbaar. De uitdaging is hoe contracten te ontwikkelen die 'adverse effects' tegengaan. De transactiekosten kunnen snel de pan uit rijzen.
- Banken denken aan risico mijden en komen pas kijken als er economische rentabiliteit bestaat. Ecosystemen hebben een hoog risico en een laag rendementsprofiel.
- Economische levensvatbaarheid is een voorwaarde voor zaken doen met de bank, dan is er ruimte voor kapitaal en rente.
- Banken willen inzicht in zekerheid en garanties voor economische draagkracht. Gebaseerd op economische inzichten, kasstromen en risicoanalyse.
- De huidige constructies voor groen ondernemen laten niet toe dat groen fondsen worden gecombineerd met andere (meer rendabele) fondsen in een verhouding waarbij het rendement hoger wordt en de investering interessanter.
- Banken zoeken ook naar nieuwe vormen voor maatschappelijk ondernemen zoals in de biologische landbouw, microcrediet sector en het financiering voor nationale parken (in de vorm van bufferzone activiteiten).
- Maatschappelijk relevant ondernemen betekent ook zorg dragen dat er kritisch wordt gekeken naar welke projecten duurzaam zijn en welke niet. Controversionele projecten worden op een lijst gezet. Niet alle banken houden zich in dezen aan dezelfde lijst en richtlijnen.
- Binnen het groenfonds kan het belastingvoordeel vergroot worden en de voorfinancierings regeling kan worden aangepast als wel wordt gedacht aan het versnellen van subsidiegelden.

Governance:

- De watersector is technocratisch en bureaucratisch en dat komt voort uit conservatisme bijvoorbeeld door civiele ingenieurs die denken de wijsheid in pacht te hebben.

- In de regel zijn corruptie en het afstemmen van de verschillende stakeholders knelpunten.
- Governance en het gescheiden denken tussen armoedebestrijding en bescherming van biodiversiteit.
- Duidelijke afspraken ontbreken vaak
- Verder internationaal gaat het om good governance, instituties en een goed functionerende overheid. Beheersverantwoordelijkheid kan pas effectief zijn als er voldoende informatie is.
- Oplossen van de Governance structuur van een mechanisme. Wie bepaalt waar die fondsen naar toegaan. GEF zou één van de mogelijkheden kunnen zijn, maar is nog teveel een projectmatig gebeuren. De Armoede plannen van de landen moeten aangeven of zij die diensten leveren. Behalve overheden zouden ook private sector, bedrijfsleven en NGO's deel moeten nemen aan die Governance structuur. Dat is innovatief ook binnen UN kader (vergelijk Plant Genetic Resources).

Internationaal beleid:

- Bij BUZA is geen driver terwijl je met publieks geld wel veel kan doen maar dan in private partnerships
- Ipv internationaal in landelijke thema's zien we nu dat er in stedelijke gebieden wel geld voor natuur is.
- Internationaal: transfer gelden zijn nodig wat de meeste biodiversiteit wordt niet echt te gelde gemaakt in ontwikkelingslanden (nog niet de komende 50 jaar).
- Knelpunt is dat je niet alle doelstellingen moet stapelen.
- Er bestaan momenteel geen financieringsmechanismen voor kleinschalige projecten zoals sinking funds voor milieu en natuur.

Nationaal beleid:

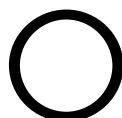
- Overheid investeert niet in duurzaam landgebruik maar in privatisering en dat werkt vaak niet goed (juiste tijdstip en doelgroep zeer belangrijk). Als de basis goed is kan er ook aan sociale structuren gedacht gaan worden, deze zijn nu vaak problematisch.
- Niet alle lagen van de overheid hebben oog / sense of urgency voor de grote veranderingen in het buitengebied. Het bedrijfsleven is tot nu toe maar moeizaam te bewegen om hiervoor geld vrij te maken. Ook burgers zien het versterken van het buitengebied toch vooral als een overheidstaak.
- Het rijk is nog niet ver genoeg ontwikkeld in de ondersteuning van de grote lijnen hoewel er in de praktijk al wel enkele voorbeelden bestaan waar PES in recreatie werkt.
- Ruimtelijke ordening prioriteren via zonering en vaststellen van kerngebieden. Er wordt nog te weinig gebruik gemaakt van GIS in besluitvorming.
- Overheden nemen graag carbon trading aan maar de uitwerking is vaak marginaal.
- De eigen wet – en regelgeving b.v. comptabiliteitswet, budgetrecht Kamer etc. zijn problematisch tem aanzien van het maken van langjarige afspraken. Ook de EU regelgeving werkt daarin soms beperkend (bijv. bij Boeren voor Natuur). Er zijn ook obstakels voor fondsvorming en er is uitsluiting van collectieven (niet toestaan van gebiedsovereenkomsten) enz.

Specifieke Opmerkingen:

- Niet duurzame ontwikkelingen als rood voor groen bedreigen de natuur en geven geen financiële zekerheid (wel eenmalige winst wat LNV wel interessant vindt).
- Zorglandgoederen. Zorginstellingen hebben geen vrije financiële middelen, deze zijn via het college toetsing zorggelden door de overheid gereguleerd. Daarbij was geen rekening gehouden met financieringsmethoden en partnerships met groen. Dit kan veranderen als het belang geduid wordt natuurlijk.
- SAN- a) relatief tijdelijke regeling loopt over periodes van 6 jaar b) gaat over van rijk op provinciale overheid en daarbij verliezen veel boeren een jaar waardoor de resultaten geboekt in natuurkwaliteit weer te niet gedaan worden (de overheid is inconsistent en ingewikkeld, er zijn 30 SAN pakketten en dat kan gestroomlijnd worden).
- RUBICODE – waardering wordt gedaan en de waarde van diensten van ecosystemen aangetoond, maar niet in financiële termen.
- MKBA is geen geschikt instrument in termen van het genereren van financiële middelen voor natuur. De kennis is niet praktisch maar uniform en genereert ook geen duurzame geldstromen. Willingness to Pay en Cost Benefit transfer methode zijn niet bruikbaar in de praktijk, ondernemers kunnen er niets mee en ze zijn ook bij beleidsondersteuning waardeloos. Geeft voorbeeld: Een studie wordt uitgevoerd i.v.m. aanleg containerterminal in de Westerschelde waarbij ze de paleontologische waarde van de bodem uit wil drukken in geld. De waarde afkomstig uit een studie naar fossielen in Drenthe wordt daarvoor gebruikt. Of de vaststelling (bij het waterschap ten behoeve van de MKBA) van de waarde van een mensenleven: 2.2 mln.
- Knelpunt is het feit dat we ons verliezen in de berekeningen wat diensten waard zijn, maar dat niet vertalen in een geldstroom. Daar zitten bottlenecks, bijv. op het gebied van de eigendomsrechten. Het public good moet een club good worden (excludables). Dat betekent dat niet iedereen er zomaar toegang toe heeft.
- In Nederland zit de kennis volgens sommigen bij de Ingeniebureaus. De universiteiten zouden achter lopen. Buiten de universiteiten gebeurt het. Vergelijk de Commissie voor de MER: ontstaan bij de universiteiten, maar de werkvloer (ingeniebureaus) hebben dat praktisch toegepast. Nu ook, bij PES mechanismen komt de oplossing niet van universiteiten maar uit een andere hoek (NGO's)

7. Perspectieven

p het gebied van de perspectieven voor PES en verbrede Financiering in het algemeen zijn door de respondenten ook zeer veel mogelijkheden gegeven en suggesties gedaan.

Ingedeeld in de hoofdstukken over kennisbehoefte, kennisinstrumenten en de prioriteiten voor kennis inzet wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste thema's.

7.1 De kennisbehoefte:

Controlerende instelling:

- Er zou een organisatie moeten zijn, die bekijkt of PES deals goed in elkaar steken, waar bedrijven bij elkaar kunnen zitten om van elkaar te leren (WWF Wenen met een forum was een intentie, maar dat was een illusie). Als de deal goed in elkaar steekt, dan kunnen de aanloopkosten voor rekening van OS komen, maar dan moet er wel voorfinanciering komen. Op dit moment is het zo dat internationale organisaties wel van donoren financiering verwachten, en dan pas beginnen ze met het praten over hoe gaan ze het doen. Dat is een verkeerde volgorde. Je moet al weten wat er uit gaat komen. Dan is geld niet het grootste probleem, maar contract afspraken zijn nodig.
- Het voordeel met PES is dat de partijen duidelijk willen zien wat ze terug krijgen. De gebruikers van het bos moeten betalen, maar moeten dan ook de garantie krijgen dat het bos behouden blijft.
- De vorm van een controlerende instelling zou mogelijk een Sustainable Development Cooperation kunnen zijn in gebieden waar de overheid nauwelijks aanwezig is, want een particuliere actor doet ook public good zaken. De Board van die SDC zou dan vertegenwoordigers moeten hebben die o.a. ook uit de overheid komen. Je hebt de overheid wel nodig om de kaders te stellen.

Nederland:

- Ideeën over PES - zoals een vorm van groen tax / opcenten op waterschapslasten en drinkwater; opbrengsten worden dan geïnvesteerd in vergroten / behouden / beheren van, van te voren gedefinieerde omgevingskwaliteit – lijken nog geen concrete uitwerking te hebben gevonden.
- Zorgen voor een economische basis voor zwakkere functies en ook rood voor groen heeft nog zeker potentie voor verdere ontwikkeling (meeropbrengsten woningbouw in een groene natuurlijke omgeving
- Alternatieve constructies voor privatisering. Rood voor Groen. Hogere segment landgoederen en woningen ontwikkelen om natuur te kunnen betalen. Vroeger ontwikkelde men dan alleen bos maar er is ook behoefte bij de mensen om wat andere gradiënten en ecotypen aan te leggen (experiment loopt in Boxtel).
- er is in het cluster Vitaal Landelijk Gebied een begin gemaakt met een kennisagenda Boeren voor Natuur voor de komende 4 jaar (DK

contactpersonen Vliervoet en Mesu). Niet alle gewenste onderzoeken daarin konden gehonoreerd worden. Voorts dient er nog een stevige uitbouw te komen richting Groenblauwe Diensten, waaronder de verdere ontwikkeling (en onderbouwing) van de Catalogus Groenblauwe Diensten (inclusief hoe water, cultuurhistorie en bodemdiensten in te passen).

- Samenwerking; Drinkwaterindustrie en bosbeheer.
- Private ondernemingen en decentralisatie, kijk regionaal, ehs is gedecentraliseerd naar provinciale overhead.
- Slimme oplossing voor alternatieve financiering van natuurbeheer i.p.v. het uitkopen van recreatie bedrijven in de EHS.
- Bundelen van Goederen. Ten behoeve van kritieke massa nodig om financiering en beleids- ondersteuning te genereren. Bescherming van charismatische soorten in Nederland.
- De EHS mede realiseren en in stand houden door boeren. Dit door het propageren van het Boeren voor Natuur principe (gesloten kringloop, daarbij inbegrepen de zorg voor het landschap, recreatieve toegankelijkheid en natuureducatie)
- Het versterken en duurzaam beheren van de (nationale) landschappen mede door de het uitvoeren van groenblauwe diensten door boeren (daarbij inbegrepen landschapselementen, natuur, recreatieve toegankelijkheid, water, cultuurhistorie en bodemdiensten).

Duurzame (Biologische) productie:

- Er is meer aandacht nodig voor en investering in biologische landbouw en de potentiële voordelen omdat ecosysteem diensten van het landschap beter worden gehandhaafd.
- Het omschakelen van agrariërs naar duurzame landbouwproducten die op lokale schaal geproduceerd kunnen worden. Dit kan samengaan met een keurmerk en controlerende organisatie.
- Onderzocht moet worden of bio-fuel of bio-ethanol een geschikte duurzame optie is voor het leveren van diensten binnen de ecosystemen waar landbouw een plaats heeft.
- Bonussen voor biodiversiteit. Goed gedrag (i.e. ondernemen) belonen.
- De consumptie van producten in NL heeft impact op biodiversiteit elders; dit moet worden gecompenseerd c.q. betaald. Betaling van de opportunity kosten. Bijvoorbeeld die gelden terugsluizen naar Brazilië waar dan weer het bos duurzaam beheerd kan worden. Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Betaling voor Bossen/natuur met doorwerking naar de biodiversiteit.
- Duurzame productie/consumptie: Met productie kan je iets doen (i.s.m. Unilever), of d.m.v. MSC, FSC maar het moet altijd via de handel en daar wordt het alleen op prijs gekeken (met als gevolg dat ook een groot deel van de consumenten voornamelijk op de prijs blijft letten). Een oplossing is: 1 op 1 relaties ontwikkelen tussen boer en consument, supermarkt en stadsbewoner (met name het platteland verdient aandacht).

Governance, nationaal en internationaal beleid

- Concrete wetgeving, praktisch op de grond en lokale betrokkenheid Er moet een goede institutionele en politiek- maatschappelijke inbedding zijn (ook in NL)
- Een raamwerk moet ontwikkeld worden van (financiële) instrumenten (kunnen zijn leningen of subsidies; maar in ieder geval moeten die dat wel kunnen realiseren)
- Faciliteren (door de overheid) daar waar markten niet goed werken om biodiversiteit te beschermen; een brug slaan tussen partijen en een zorgvuldige monitoring van de PES activiteiten.
- Toekennen van eigendomsrechten (quota instellen, landeigendom)
- Het groen maken van de nationale rekeningen (Cuentas Nacionales). Duidelijk maken wat de bijdrage werkelijk is van bossen in het bruto nationaal product (Voorbeelden: Belize bossen 2%, maar toerisme 60% waarvan een groot gedeelte toegeschreven kan worden aan de bossen; vgl. ook het Veluwe rapport waar Elisabeth Ruijgrok aan heeft meegewerkt)
- De discussie over 'avoided deforestation' in het kader van de klimaatdiscussie kan van belang zijn voor PES systemen.
- Beter een fonds dat ten goede komt aan de beheerders van een gebied. Een gemeente kan niet zomaar geld wegzetten hiervoor. Zou beheerd moeten worden door een gemeenschappelijke groep. Wetgeving is vaak niet adequaat.
- Goede landgebruikplannen zijn nodig.
- Onderzoek is niet de manier om verder te komen: betaling voor Ecosysteemdiensten moet afgedwongen worden via wettelijke regels (taak overheid). Overheid moet het algemeen belang faciliteren en bevorderen; het bedrijfsleven moet voor zichzelf zorgen. Verhandelbare rechten emissierechten zijn ook tot stand gekomen via afdwingen. De rol verdeling moet duidelijk zijn. Bedrijfsleven is niet de hoeder van het openbaarbelang.
- Belangrijk zijn de vormgeving van de nationale financieringstrategieën met aandacht voor het afdekken van de lange termijn risico's. Kan een rol voor de overheid zijn. Niemand wil in risicovolle zaken investeren en bossen schijnen risicovol te zijn. Hoewel? Marge kan vrij laag zijn. Het gaat om de daadwerkelijke risico's ten opzichte van de 'perceived' risico's vergeleken met andere sectoren.
- Kennis toepassen in beleid, we weten genoeg. We kunnen zo aan de slag.

Marktwerving en -plaats creëren:

- Wie doet voorstellen om een markt te creëren (d.m.v. kopen, huren, leasen) Forest Trends?
- de relatie consument en producent. Hoe moet de overheid daar tussen zitten als marktmechanismen niet goed werken.
- De transparantie is in NL niet altijd aanwezig. Bijv. bij de waterschapslasten. Natuur zou voor een beter beheer zorgen, maar men moet wel meer betalen. Heeft te maken met machtsverhoudingen. De landbouw heeft zich vrijgesteld van waterschapslasten; de categorie 'Bebouwd' moet meer gaan betalen dan 'onbebouwd'. Om deze rechtspositie gelijk te trekken is nog een hele weg te gaan.
- Maatschappelijke baten van natuur zijn in beeld gebracht en dat maakt natuur waardevoller. Hoe te betalen voor natuurbezoek. Bijvoorbeeld kaarten te koop aangeboden door een drinkwatermaatschappij in duingebieden.

- in plaats van belastingen en boetes moeten we toe naar systemen welke door een positieve benadering een goede houding te weeg brengen welke dan ook weer goede resultaten op levert.
- Agrobiodiversiteit en bos kopen dmv het betrekken van particuliere beleggers bij fondsvorming met winstuitkering.
- Ontwikkeling van een "brokerage" systeem om producenten en gebruikers met elkaar te verbinden.
- Er moet in de implementatie gelet worden op de kosten effectiviteit (ook door de overheid als ze voortgang willen maken). Er valt geen medewerking te verwachten als er niet de meest efficiënte oplossing wordt gezocht

Traditionele vormen van financiering:

- Er moet aandacht zijn voor de brede insteek van Verbrede Financiering. De traditionele financieringsvormen moeten niet vergeten worden (subsidies, kredieten, belastingvoordelen). Bij betaling van Environmental Services gaat het al snel over niet-traditionele financieringen ofwel de innovatieve financieringsmechanismen.
- Het gaat ook vooral over lokale initiatieven en de komende twee jaar moeten die naar nationaal niveau worden getrokken. Ook aan internationaal niveau moet gerelateerd worden. Je komt dan uit op de relaties tussen landen. GEF zou in plaats van een projecten fonds meer een fonds moeten zijn die contracten afsluit zonder ingewikkelde bureaucratie (wel met indicatoren natuurlijk).
- Kleinschalige economische projecten met een marktbenadering toegesneden op lokale bevolking, producenten, bosbeheerders en duurzame producten. Zo kan je mensen een marktpositie geven waardoor je de noodzaak tot rooibouw weg neemt. (denk ook aan Fair Trade en FSC keurmerken)

Diverse fondsen:

Enkele opmerkingen over fondsen werden gemaakt en zijn de volgende:

- Een Garantiefonds moet opgezet worden vanuit een (multinationale) autoriteit, dat voor privé investeringen onzekerheden kan afdekken t.a.v. politieke risico's and branche specifieke risico's. Er is niet geld genoeg in de wereld beschikbaar; er is te véél! De overvloed aan kapitaal wordt alleen slechts mondjesmaat aangewend voor duurzame trajecten vanwege de risico's die internationale verzekeraars niet kunnen of willen afdekken. I.p.v. te investeren zouden overheden garanties moeten stellen die weer vrijvallen als de projecten hun geld hebben opgebracht en voor de volgende ronde kunnen worden ingezet. Als dit gerealiseerd zou worden, dan komt er een grote stroom privé kapitaal op gang. Voor de zekerheden die de garantiegiver nodig heeft t.a.v. b.v. management risico's en productierisico's zijn thans goede certificeringssystemen voor handen.
- Garantiefonds zou garant moeten staan bijvoorbeeld voor tien projecten van een ton en ca. 500.000 eigen geld verwacht per project. Niet interessant echter voor beleggers omdat environmental services niet veel kapitaal accumuleren en dus ook geen hoge winstmarge hebben.
- Wat we nodig hebben is een groot fonds dat internationaal wordt beheerd en waar NGO's ook aan meewerken, inclusief evaluatie. Het gaat hier om langdurige ondersteuning, ca periodes van 10 jaar en bedragen van ongeveer 50.000 euro per jaar. Dit beantwoordt aan de tekortkomingen van de huidige

- financieringsmechanismen zoals GEF en de World Bank die lokale kennis te weinig meenemen in hun activiteiten. Bijvoorbeeld, een Biorights Fund met een bestuurlijke structuur bestaande uit conventies, kennisinstellingen en experts met een mandaat voor het uitdragen van het Biorights principe.
- Fonds oprichten via een stichting en het geld beleggen in marktaandelen en van het rendement onderzoek financieren inclusief pilots naar gesloten integrale bedrijfssystemen. Deze aanpak zou een alternatief kunnen bieden voor de perceelsgebonden aanpak waarbij er geen mineralen b.v. meststoffen worden aan of afgevoerd en waarbij extensief en intensief beheer afwisselend voorkomt.
  - Rol van de internationale mechanismen, zoals GEF, maar ook gelden uit de klimaat discussie (emissierechten/ avoiding deforestation): in projecten stoppen of in het verbeteren van de randvoorwaarden (condities vraag-aanbod).
  - Het bedrijfsleven heeft een verzekering nodig om in risicovolle zaken zoals het financieren van ecosysteemdiensten te stappen. Banken kunnen van alles en nog wat financieren, maar op het gebied van bosbeheer zijn er teveel onzekerheden. Bijvoorbeeld de gevoeligheid voor klimaatverandering, de ontbossingsproblematiek die een weerslag heeft op de investering (waar gaat het heen? tot wanneer kan een investering zijn rendement opbrengen?). Bedrijven mogen als onderdeel van beleggingsfondsen in feite geen risico lopen. Bij risico volle zaken kunnen ze dan hun activiteiten herverzekeren en dat in hun businessplan aangeven waardoor het risico wordt afgedekt. Een dergelijk herverzekeraar (zoals Swiss Re, Munich Re) keren uit bij calamiteiten.
  - Endowment Fund om ecosysteemfuncties te beschermen. Daarbinnen zijn commerciële activiteiten mogelijk waarvan de randvoorwaarden zijn vastgelegd. Bijvoorbeeld FSC, ecotoerisme, NTFP etc., maar ook betaling voor wetenschappelijk onderzoek is een mogelijkheid.

Verdere suggesties en opmerkingen:

- Educatie, Verband met Natuur: kinderen hebben geen idee van waar de melk komt – bewustzijn in NL is iets dat moet.
- “Waterland” lokaal keurmerk van boeren rondom Amsterdam. Leuk initiatief, maar is niet aan de consument gecommuniceerd en de rol van marketing werd niet goed begrepen en doorgevoerd. Market test – frustration with how science and government work initiatives with potential (e.g. Amsterdam farmer case) but then not involving the public.
- Recreatie bedrijven betalen nog niet mee aan natuur omdat de diensten die de natuur levert nog niet worden doorberekend aan (de klanten van de) recreatiebedrijven. Dit zal echter wel gaan gebeuren. Bij transparantie over de kosten en baten van natuur zal de discussie minder worden die stelt dat je als ondernemer geen verantwoordelijkheid hoeft te nemen voor natuur omdat niemand er in principe nog voor betaald.
- Waarom vestigt een bedrijf zich op een bepaalde plaats? En wat zijn dan de incentives om mee te betalen aan een leefbare omgeving? Dit biedt perspectieven
- Biodiversiteit is een omvangrijk en daardoor onduidelijk begrip voor veel mensen. Wat is biodiversiteit? Het is moeilijk te meten en of uit te drukken in geld, is het misschien de hoeveelheid grutto's per hectare? Biodiversiteit is vooralsnog een te academisch onderwerp. Om de maatschappelijke relevantie te duiden moet het begrip ook meer handen en voeten krijgen zodat mensen het herkennen en

er rekening mee houden. Dit ligt aan de basis van de betaling voor de waarden van natuur en biodiversiteit.

- Er is behoefte aan kengetallen voor het uitrekenen van de omvang van PES; er is een "Kengetallen boek", maar voor de relatie tussen Natuur en Volksgezondheid zijn kengetallen nog nodig. Verzekeringsmaatschappijen zouden mee moeten betalen aan natuurdiensten, maar dan moet het wel aantoonbaar gemaakt worden.

7.2 Inzet van kennisinstrumenten

Een indeling van kennisinstrumenten welke door het ministerie LNV wordt gehanteerd wordt ook hier als leidraad genomen en is globaal als volgt:

- Ontwikkelen (b.v. onderzoek),
- Verwerven (b.v. onderwijs),
- Verspreiden (b.v. Communicatie en voorlichting),
- Benutten (KENNIS toepassen in b.v. capacity building en kennisnetwerk) .

Kennis Ontwikkelen:

Fundamenteel en praktisch onderzoek om te weten te komen wanneer iemand bereid is om te betalen is nodig. Er bestaat een consortium dat wil aantonen waar biodiversiteit goed voor is. Het concept van het identificeren van een service providing unit. Als een bepaalde dienst wordt bedreigd door menselijke invloed, hoe moet het worden beschermd? Onderzoeksvragen betreffen ook bijvoorbeeld naar de werking van dynamische ecosystemen. Kijk naar hoeveel verstoring ecosystemen kunnen hebben (resilience).

Anderen hebben juist een mening tegengesteld hieraan. Natuurlijk is het nodig om goede cijfers te hebben over bepaalde gebieden, maar het gaat erom dat het maatschappelijk belang overgebracht kan worden. Maar als je zover bent dan is training nodig voor een verstandig beheer. Cijfers hebben we meestal wel, op hoofdlijnen. Gerichtte gegevens verzamelen tijdens de uitvoering (vastgelegde ton CO2 per ha, tijd etc) is meer nodig. Kwantificering van Environmental Services (Case studies and reviews). Er is maar een beperkt aantal cases waar de publicaties zich op baseren.

- Institutionele aspecten: proces van tot stand komen van mechanismen (daar is behoefte aan)
- Rol van de wetgeving (ook bij thematische zwaartepunten!): betere milieuwetgeving gaat hand in hand met PES.
- Ontwikkelingen in de planologie m.b.t. het doorbreken van patstellingen en goede procesbegeleiding. (VROM-raad rapport> Vrijetijdsindustrie is een bedreiging voor de ruimtelijke ordening. Dit laatste is echter de vraag omdat deze zeker ook mogelijkheden schept. Verbetering van de samenwerking en transparantie van verschillende instanties.
- Door te reageren op de "call for proposals" van het 7de Kader Programma (EU DG RTD). Het EMA organiseert een bijeenkomst voor een "drafting group" samengesteld uit deelnemers aan de "biodiversiteit en economie" workshop van October 2006.

- Nationaal: Onderzoek over nationale en internationale distributie ketens. Productiewijze inclusief bijtelling van diverse keren transport, kunnen heel slecht zijn voor het milieu (varkens naar Italië en parmaham terug).

Praktijk gericht onderzoek, analyses en pilots:

Als fundamenteel onderzoek niet voor de hand ligt, en toegepast onderzoek wel, dan moeten mensen experimenteel bezig kunnen zijn: 'learning by doing' sfeer creëren. Bestaande initiatieven moeten worden geanalyseerd. Hieruit moeten voortkomen 1) best practice, 2) uitvoeringsgerichte en 3) beleidsmatige en institutionele voorwaarden. Dan nog leren hoe succesvolle voorbeelden ge-upscaled kunnen worden. Daarvoor zijn wel cases nodig. Lessen trekken uit concrete voorbeelden over decentralisatie of centralisatie en wat de 'enabling environment' nu precies inhoudt.

Leer van Oostenrijk en Zwitserland: 'small is beautiful', maar wel 'sound & solid'. Lokaal produceren en consumeren.

- Er is behoefte aan toegepast onderzoek door vakinstellingen (in dit geval dus niet Alterra); praktijk gericht, daar waar relevant: agenderend; communicatie: gericht op bewustmaking van doelgroepen (vooral geredeneerd vanuit het belang van de doelgroep), De voorkeur gaat uit naar een vakinstelling (ook buiten WUR). als onderdeel / basis van dit bewustmakingsproces zie ik o.a. een MKBA; m.i. is het belangrijk om de zachte LNV doelen (natuur, landschap, water, beleving) veel meer cijfermatig (€) onderbouwen in termen van economisch belang voor onze samenleving (korte -, middellange -, lange termijn).
- Er staat al veel op papier; concrete voorstellen en pilots zijn nodig. Wat voor verbreding is mogelijk; wat voor markt zou er ontstaan? Welke diensten zou het bos behalve hout kunnen leveren. De markt voor niet-hout bosproducten ziet er niet goed uit. Onderzoek kan bijdragen door concrete mechanismen voor te stellen, met concreet de partijen die willen betalen. Voorbeeld Brazilië op 500.000 ha bos hoeveel biodiversiteitspunten worden daarvoor gegeven. Is een onderzoek waard. Maar eerst het mechanisme, vraag op de markt actueel en potentieel(!). Onderzoek kan doorrekenen wie potentieel geïnteresseerd is.
- De kennisbehoefte ligt in de praktische ervaring waarom werkt het daar wel en daar niet. Analyses van nationale situaties, contexten en policy environments (analyse niveau)
- NIET in de ontwikkeling van nieuwe concepten, maar juist in het uitproberen van zaken, de implementatie. Duidelijk maken wat we nu echt weten van PES concepten. Gebeurt al in Latijns Amerika; Azië kan wat komen; Afrika zal achter blijven. Daar blijft men hoofdzakelijk georiënteerd op de OS en donoren (kan ook voor betaling van diensten). Echter, implementatie is het belangrijkste.
- Toegepast onderzoek is het belangrijkste; er is nog weinig ervaring in de praktijk. Men komt steeds met dezelfde voorbeelden. Er zijn niet veel 'one-off deals'; zijn niet beschikbaar, er zijn niet genoeg voorbeelden en de markt is mijlener weg. Er is meer ervaring in de 'no-nonsense deals'. Met fysieke kennis werkt het, is het duidelijk wanneer het een dienst levert. Wil je de waterschaarste te lijf gaan, dan moet je naar de gebruiker toe van de dienst. Hier is het dus 'voort wat hoort wat'.
- Er is behoefte aan toegepast onderzoek door vakinstellingen (niet in alle gevallen is dat waar). Praktijk gericht, daar waar relevant, agenderend. Communicatie: gericht op bewustmaking van doelgroepen (vooral geredeneerd vanuit het belang van de doelgroep), ook hier is er vaak de voorkeur voor een vakinstelling

(ook buiten WUR); als onderdeel / basis van dit bewustmakingsproces wordt o.a. een MKBA gezien; het belangrijk om de zachte LNV doelen (natuur, landschap, water, beleving) veel meer cijfermatig (€) te onderbouwen in termen van economisch belang voor onze samenleving (korte - , middellange -, lange termijn).

- Toegepast en monitoringonderzoek naar de werking van het gesloten kringloopsysteem "Boeren voor Natuur" (doorontwikkelen van het concept, duurzame ondernemersschap, nationale en internationale resultaatvergelijking (incl. maatschappelijke opbrengsten).

Kennis verwerven:

- Het zwaartepunt zou moeten liggen op het bereiken van kinderen (toekomst).

Kennis verspreiden:

- Belangrijke instrumenten hier zijn Communicatie, Uitvoering, Training en Bewustwording.
- Publiek geld moet goed worden weggezet door privé initiatieven. Dat geeft reclame en dat werkt ook privaat.
- Communicatie wel nodig; mensen bewust maken van de opportuniteiten, maar ook de bedreigingen (ook voorbeeld Costa Rica: mensen bovenstreams weten vaak niet eens dat er benedenstreams voor het gebruik van het water betaald wordt); communicatie ook belangrijk voor dialoog tussen de 'believers en de non-believers' al moet daar niet teveel energie aan verspild worden.
- Gedegen onderzoek moet gepresenteerd worden aan sleutelgroepen, "Tailor made". Er ligt voldoende bewijslast voor PES op de plank maar het ontbreekt aan communicatie.
- Het promoten van PES systemen in de planningsfasen en bij de kostenberaming van projecten is omgeven met onzekerheden of gebeurt gewoon nog niet. Ingenieurs moeten leren breder te kijken en beter leren opdrachten te geven want over het algemeen worden hun adviezen wel opgevolgd.
- Er is vaak weinig macro-economische en bedrijfskennis bij betrokken partijen waardoor economische drijvers nodig voor het slagen van de onderneming niet zichtbaar zijn en veelal in vroeg stadium geen doorgang vinden.
- Op niveau brengen van de onderhandelingscapaciteiten bij de verschuillende partijen om een goede markt tot stand te kunnen brengen (capacity building)
- Risicoperceptie. Communiceren en karteren van de voordelen en functies van ecosystemen. Bewustwording van risico's inzage klimaatsverandering is belangrijk en dat kan bereikt worden op media gerichte wijze b.v. documentaire.
- De overheid moet meer doen om de bekendheid van natuur en milieu te verbeteren en binnen de maatschappij hanteerbaar te maken.
- Kennisoverdracht (Lerende Boeren voor Natuur netwerken, masterclass, workshops voor boeren en niet-boeren - de maatschappelijke groeperingen betrokken bij Boeren voor Natuur, activiteiten - symposia en veldwerkbezoeken - om bestuurlijk draagvlak te verkrijgen).
- Het Global Compact initiatief (In an address to the World Economic Forum on 31 January 1999). Dit richt zich op de private sector en gaat om verduurzaming van economisch handelen en is gespiegeld aan FSC, maar minder vrijblijvend en veel meer omvattend.

- Aandacht is nodig voor Local communities, want bedrijven en overheid weten het al maar het principe is nog niet doorgevoerd tot hen die de diensten moeten beheren.
- Kennisloket waar we aanbieden wat we weten zodat het kan worden toegepast. Processen kunnen worden gestroomlijnd en subsidies dienen over- en inzichtelijk te worden gemaakt.
- Wetenschap is te complex en te diep, investeren is eenvoudig. De wetenschap moet de vertaalslag maken naar de maatschappij. Bijvoorbeeld in het geval van agrobiodiversiteit. De overheid moet meer spelen op de voordelen voor de gemoedsrustgezondheid en veiligheid van mensen hun eigen levens in plaats van de relevantie ten opzichte van biodiversiteit uit te leggen.
- Case studies ontwikkelen en de lessons learned beter communiceren naar politici en het bedrijfsleven. Communicatie is ontzettend belangrijk. Wetenschappers dienen zich dan ook te focussen op het operationaliseren en communiceren van de 95% die ze wel weten in plaats van de 5% die ze niet weten.

Kennis benutting:

- Capacity Building zou nodig kunnen zijn. Belangrijk zijn allerlei kennisaspecten op operationeel niveau. Maar eerst moet het mechanisme bekend zijn, en dat operationaliseren
- Capacity building aan Government personeel en ONG, lokale stakeholders. Communicatie en informatie hierover delen met financiële wereld, die koppeling maken is essentieel.
- Wat Afrika betreft is het zeer nodig dat er capaciteit gebouwd wordt. Al 30 jaar is men daar mee bezig. Maar niet meer in de vorm van nog meer workshops: workshops ontslaat mensen van de verplichtingen om er iets aan te doen, zonder iets te hoeven ondernemen. De conclusies van de workshop voldoen al zo lijkt het
- Er moet ook een internationaal kennisnetwerk komen wat NGO's op het gebied van PES kan ondersteunen.
- Het delen van kennis en informatie met co-actoren wordt als belangrijk gezien. Via Multi-stakeholderprocessen. Dus niet kennisontwikkeling, maar juist het toegankelijk maken voor de gebruikers. Toegankelijk maken van info/ onderzoeksresultaten voor beleidsvormers en ondersteuning partijen in de uitvoering, het faciliteren van processen moet aandacht krijgen. En hoe doe je dat soort PES-deals? Bijna niemand heeft informatie en kennis hiervan om toe te passen. Er ontbreekt een 'practitioner's guide'. Actieve netwerken van practitioners: uitgaan van best professional knowledge en die bij elkaar brengen.
- Ontwikkeling van een netwerk van show cases en een internet database werden genoemd
- Voor de banken. Integrale samenwerking, verslaglegging van pilot projects en lessen voor intergrated project management in PES.
- Belangrijk is ook om mensen van verschillende disciplines bij elkaar te zetten. Als je de financiële wereld koppelt aan die van voor bosbouwers en ecologen dan zijn er constructies mogelijk die je niet kunt bedenken. Dus interdisciplinair oppakken; niet vanuit één sector

7.3 Prioriteiten in de kennisinzet

De geïnterviewden werd de vraag gesteld: "Als u 1 miljoen euro beschikbaar had om in het kader van dit onderwerp te besteden, waar zou u dat dan op inzetten? Die vraag leverde een scala aan antwoorden op die ook weer in grotere thema's zijn geclusterd.

Onderzoek

- Besteden aan specifiek regio-gebonden onderzoek naar bestaande financieringsstromen en hoe die zo om te buigen dat ze beter dan nu een vergoeding zijn voor in de vorm van externe baten geleverde ecosysteemdiensten.
- Prioriteit ligt bij het onderzoek naar de relatie gezondheid en diensten van de natuur, maar dan met oog voor de kosten effectiviteit
- Services onderzoeken, bijv de bomen die fijnstof op/afvangen (metingen bekend in Rusland); is dit waar, dan planten die hap. Verder onderzoek naar de belevingswaarde van biodiversiteit
- Monitoring en kwantificeren van milieudiensten:
  - ICRAF: Agroforestry voor een premie op de CO2 markt "Recarbonising the soil". Voor Monitoring van PES implementatie zijn contacten met een Universiteit in de USA, met NASA om via geavanceerde remote sensing technieken te monitoren hoeveel Carbon wordt vastgelegd. Je moet dan investeren als het effect heeft. En project in Uganda: niet zakelijke transactie als er niet duidelijk gemaakt wordt hoeveel netto CO2 wordt vastgelegd.
  - Het meetbaar maken van waterkwaliteit.
- Inzetten op ontwikkelen van best practices (policy en implementatie) om echte concreet uitgewerkte voorbeelden te krijgen.

Fondsvorming:

- Dit als startkapitaal storten in een rentedragend, door een betrouwbare belegger (vb. grote bankinstelling) beheerd kapitaalfonds. De rente te benutten voor het (oneindig) in stand houden van het fonds en de duurzame financiering van duurzaambeheer van het landelijkgebied b.v. Boeren voor Natuur (natuur, landschap, water); landschapsbeheer als permanente inkomensbron voor het boerenbedrijf enz.; andere partijen stimuleren dat, op grond van hun eigen nut en noodzaak, ook te doen (zie ook antwoorden op vragen 2 en 3).

Pilotprojecten/Ontwikkelen van een mechanisme:

- Inzetten op een paar strategische acties: NGO en Financieringsorganisatie samen opdracht geven om dat geld over 5 verschillende contracten uit te zetten om een markt voor ecosysteem services op te zetten (bedrijf-beheerder of overheid-overheid) Zorgen dat het werkt. BUZA doet dit al, maar VROM zou het graag verdubbeld willen zien.
- Wel praktische pilots, maar daar zijn ze al mee bezig (programma van DGIS).
- Een specifiek project beginnen op een locatie waar een PES systeem ingesteld kan worden (op basis van lopende initiatieven) en analyseren waar precies de knelpunten in die specifieke situatie zitten. Eventueel op meerdere locaties zodat lessen getrokken kunnen worden.

- Biodiversity credits een kans geven. Als er marktpartijen zouden zijn, dan zou hij het geld gebruiken om dat mechanisme te ontwikkelen. (in een 2 á 3 jaar pilot).
- Potenties zitten in financiële mechanismen zoals in een belasting zoals in Canada voorgesteld om op elke international krediettransactie in de wereld een promille te heffen om aldus een fonds te creëren. Er zou dan genoeg zijn om de duurzaamheidsproblemen op te lossen.
- Voor PES heb je andere financieringsbronnen nodig, niet banken. Je moet dan dus duidelijk hebben welk product je wil verkopen en daar heb je dan opstart kapitaal voor nodig. Het moet een product zijn dat op termijn zichzelf kan bedruipen. Dat doet Precious Wood ook, maar met hout;; eerst eigen geld erin steken, en 10 jaar later zijn banken geïnteresseerd, dan kun je het initiatief naar de beurs brengen en heb je financieringsmogelijkheden afhankelijk waar je zit. Instrumenten zijn specifiek voor de betreffende site.
- Het krijgen van meer ervaring met carbon-offsets; dat mechanisme moet gaan werken ('avoid deforestation')
- Aankopen van grond in Afrika, of beter nog leasen van grond. Met een relatief klein bedrag kun je concreet dingen op de grond doen. (lange termijn contracten, zoals 30 jaar).
- Proberen om in een gebied iets uit te proberen en echt uit te zoeken hoe het werkt: een watershed in Guatemala of in Colombia. Water is de driver.
- Verder op zoek gaan om de instrumenten van de kapitaalmarkt uit te breiden, bijv. door het uitgeven van aandelen en obligaties met bos erachter (securitización). Met 1 miljoen zou je dan garant kunnen staan voor een heleboel meer geld. Het gaat om het afdekken van het risico. In Chile met 1 á 2 miljoen kan de Chileense overheid banken/ investeringsbanken zover krijgen om er 14 á 15 miljoen van te maken.
- Voor de overheid zou het belangrijk zijn om het geld te gebruiken om maatschappelijke en politieke inbedding te vergroten. Plus gebruiken om partijen bij elkaar te brengen om daadwerkelijk aan de slag te kunnen

Voorlichting:

- Werken aan bewustwording en draagvlak
- Versterken van de vraagbaakfunctie (waar kun je heen om de kennis te halen? Meer helderheid scheppen. Een portal dat mensen gelijk geholpen kunnen worden. Aanbieden van info, maar aan de particulier overlaten wat hij met die info doet (gezond verstand)

7.4 De doelgroepen

Hier gaat het om de vraag voor welke doelgroepen in en buiten Nederland het belangrijk zou kunnen zijn meer kennis over het onderwerp te krijgen. Als algemeen antwoord op de vraag werd aangegeven: de (potentiële) vragers en aanbieders van milieudiensten. Die kunnen per situatie verschillen. In principe gaat het om alle partijen die bij de ontwikkeling van financiële mechanismen betrokken zijn. Dit is dus afhankelijk van de specifieke dienst. In de ontwikkelingsfase van een mechanisme kunnen die groepen die daar mee aan de slag: particulieren, lokale gemeenschappen; financiële instellingen; overheid op alle niveaus.

Nederland:

- Financiële sector zoals institutionele beleggers, zorgverzekeraars, bankinstellingen, verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen (CO2 vastlegging; beheer "boerloze gebieden")
- Waterbedrijven, Waterschappen (als intermediair in de vorm van Omgevingschappen), maar ook projectontwikkelaars,
- Grote (industriële) bedrijven (voor imago – building).
- Boeren.
- Natuur-, cultuurhistorische- en recreatieve verenigingen en 'dorpse' en stedelijke 'consumenten' van het buitengebied.
- Bestuurders van provincies en gemeenten, de rijksoverheid
- Landbouwraden zitten niet in deze materie. Resultaten moeten uitgedragen worden naar hen en ambassades zodat men weet wat er speelt. Zo is er in Rusland een BBI-MATRA project dat het belang van andere inkomsten dan hout honoreert.

Internationaal algemeen

- Het gaat om supply and demand op mondiaal niveau. Dat betekent ook: de delegaties van de 190 plus landen die aan UNFF meedoen bijvoorbeeld. Dat is ook een doelgroep.
- UNEP, GEF, internationale donor gemeenschap, FAO, IFAD. GEF is een belangrijke actor, het is een mogelijkheid om financiën te kanaliseren voor de globale publieke goederen (voor 5 jaar). Het moet project onafhankelijk zijn en moet aandacht geven aan het ontwikkelen van instituties om producenten te compenseren op langere termijn. Dat is dus internationaal en op langere termijn.
- Op internationaal niveau de organisaties die PES concepten kunnen promoten en faciliteren. Zij moeten zorgen voor informatievoorziening in internationale context die terechtkomt op lokaal niveau op een manier dat lokale actoren er iets aan hebben. Capacity building is nodig om institutionele context aan te passen aan het faciliteren van PES concepten. Stakeholder processen in dit verband zijn essentieel.

Ontwikkelingslanden specifiek

- Op lokaal niveau gaat het om de actoren die betrokken zijn bij een bepaalde milieudienst: boeren, maar ook overheden, gemeenten. Capacity building moet zich richten op lokale organisaties, gemeenten, waterleidingbedrijven, clubs op lokaal niveau. Betaling voor ecosysteemdiensten moet niet blijven hangen, maar moet gaan naar de echte doelgroepen (de beheerders van het ecosysteem).
- Als je een markt opzet voor een milieudienst, hoe doe je dat dan? Daar is de overheid belangrijk. De beleidsmakers zijn nodig voor het creëren van een enabling environment, op nationaal en regionaal niveau (Multi-level). Voor de realisatie van het financieringsinstrument het dient er een inbedding te worden gegeven. Waarom moet de overheid dat doen? Omdat er dan meer geld gaat naar het verstandige beheer, wat toch een doelstelling van de overheid is.
- Organisaties die zich bezighouden met lobby-werk (NGO's).
- Bij zwakke en corrupte overheden is het (nog meer) van belang private partijen er bij te betrekken.

- Doelgroepen voor CO2 projecten zijn op projectniveau bedrijven (elektriciteit, autobedrijven)
- Bij wetlands zou de doelgroep zijn: regionale overheden, NGO's, boerenorganisaties, bedrijven, hydro-elektrische bedrijven, water bedrijven. Maar ook geïrrigeerde landbouw, bierbrouwerijen en frisdrankindustrie (Pepsi, Coca-cola)
- Ook al richt je je op armoedebestrijding dan moet je je meer op bedrijven richten dan op de armen. Het gaat om de leveranciers van milieudiensten en de consumenten ervan.
- Doelgroepen die de non-use values concreet kunnen maken, meestal in andere delen van de wereld dan waar de diensten geleverd worden.
- Verder wordt als belangrijke specifieke doelgroep gezien de hoteleigenaren i.v.m. de inkomstgenererende activiteiten in de toerisme sector.

8. Algemene Conclusies

De kernvraag van de kennisscan is: Hoe en op welke manier kan kennis in de directe toekomst bijdragen om het onderwerp Verbrede Financiering verder te kunnen helpen? Wat zijn belangrijke thema's. En wie heeft welke kennis nodig? Bovendien, op welke manier komt die kennis dan bij de doelgroep terecht? Het goede antwoord op een vraag naar een kennisagenda is in de stijl van: 'Om ons (beleids)doel te bereiken heeft doelgroep A kennis B nodig en daar zouden we het beste de kennisinstrumenten C en D voor kunnen inzetten'. Echter, de geïnterviewden voor de Kennisscan denken niet altijd in deze termen. Zij zijn bezig met het onderwerp als zodanig en vinden dat de overheid dit moet doen, de gebruiker van diensten dat, etc. Of ze vinden een bepaald thema belangrijk, of ze vinden dat er teveel onderzoek wordt gedaan, of juist te weinig. Dat betekent dat de kennisvraag soms direct maar vaak indirect aan de orde komt.

In dit afsluitende hoofdstuk hebben we geprobeerd om een afronding te geven door de veelheid aan informatie van de vorige hoofdstukken op een iets abstractere vorm aan te bieden.

8.1 Algemeen

Nederland versus internationaal. Er zijn nationaal en internationaal veel initiatieven aan de gang. Dat was de reden om deze kennisscan uit te voeren. Wat opvalt, is dat er erg veel initiatieven internationaal gaande zijn waar Nederlandse organisaties nauw bij betrokken zijn (zie hoofdstuk 4). Ook in Nederland zelf is er veel gaande. Het lijkt er wel op dat het nationale en internationale 'circuit' in Nederland weinig relatie met elkaar hebben. De experimenten in Nederland gebruiken ook een terminologie die weinig lijkt aan te sluiten bij de internationale discussie. Dat is jammer want de ervaringen in Nederland lijken wel degelijk van belang voor de internationale discussie. Achterliggende kennisvraag bij deze observatie zou kunnen zijn:

"Hoe kunnen we mechanismen ontwikkelen om een betere uitwisseling van kennis en ervaringen over verbrede financiering te bewerkstelligen tussen proefprojecten en initiatieven in Nederland met internationale fora?"

Enthousiasme en inzet. Het viel op dat geïnterviewde personen een hoge graad van betrokkenheid bij het onderwerp voelden. Men had een korte tijd nodig om op de juiste golflengte te komen en men toonde veel enthousiasme. Het onderwerp maakt veel mentale energie los.

8.2 Kennisthema's

De volgende kennisthema's komen boven na een synthese van alle informatie die in de voorgaande hoofdstukken zijn opgekomen. Deze zijn geformuleerd in de vorm van vragen die voor het bepalen van de kennisagenda van groot

belang zijn:

1. Hoe kunnen we de relatie tussen de milieudienst en de gebruikers van die dienst helderder maken en hoe vinden we welwillende en koopkrachtige gebruikers van de diensten?

Het probleem is dat op dit moment gebruikers van milieudiensten vaak hun dienst toch wel krijgen ook als ze er niet voor betalen. Voor het in stand houden van die dienst moet iemand anders, wellicht ergens ver weg, wel iets doen of juist laten. Niet helder is vaak wie dat zijn en wat de consequenties zijn als die personen die verantwoordelijkheid niet meer nemen. Hoe krijg je dus duidelijk wie de kosten dragen van het behoud van ecosysteemdiensten en wie de baten? Met andere woorden, hoe ontwikkel je een vraag naar milieudiensten van gebruikers die er ook werkelijk voor betalen? De overheid moet hier faciliteren, maar kan dat niet alleen. Dit onderwerp heeft een hoge urgentie en wordt in de eerder aangehaalde studie van Forest trends als eerste genoemd: *Finding willing and able buyers*.

2. Hoe kan er een transparante, goed werkende markt voor kopers en verkopers van specifieke milieudiensten worden gecreëerd?

Forest Trends brengt dit in drie punten onder en noemt deze: (a) *creating connections between buyers and sellers*, (b) *negotiating and structuring deals*, (c) *establishment the accountability and transparency mechanisms for money exchange and deal security over time*. De issue van het creëren van een marktplaats wordt ook door de in Nederland geïnterviewden veelvuldig genoemd. Aandachtspunten hier zijn o.a.: makelaarsfunctie, transparantie, garanderen dat het marktsysteem goed werkt.

3. Onder welke omstandigheden kunnen PES en armoedebestrijding/economische ontwikkeling van de lokale bevolking met elkaar samengaan?

Een mening is: verwar PES niet met armoedebestrijding. Je moet niet één (PES) instrument inzetten om zowel financiering van duurzaam beheer als armoedebestrijding te realiseren. Om alle arme kleine boertjes te bedienen kom je met grote transactiekosten te zitten; het financiële instrument is dan wellicht niet haalbaar. In Nederland heb je een vergelijkbare discussie over de EHS: moet je gronden aankopen of moet je boeren een compensatie geven? En gaat zo'n compensatieregeling dan om de natuur of om de boeren inkomenssteun te geven? PES moet zijn eigen ontwikkeling doormaken; natuurlijk kun je proberen een instrument zodanig te ontwikkelen dat het ook aan armen te goede komt. Anderen zeggen: de lokale bevolking dient een eerlijke betaling te krijgen. PES kan zich ook tegen boeren en andere ondernemers keren die al een lage winstmarge hebben. Sommigen zeggen echter: PES levert de lokale bevolking niks op.

4. Welke wetgeving, organisatie- en participatiestructuur, formele en informele afspraken ('Governance' en 'enabling environment') zijn nodig voor het succesvol implementeren van vormen van verbrede financiering en hoe kunnen we die op diverse niveaus van de grond krijgen?

In dit onderwerp komen verschillende subthema's aan de orde: wetgeving, noodzakelijke organisaties om wetgeving uit te voeren en te faciliteren, en het veranderen van houding/instelling van mensen (overheidsdienaren) m.b.t. dit punt. Bovendien speelt het onderwerp op zowel internationaal, nationaal en lokaal niveau. Daarnaast moeten verschillende groepen van stakeholders (overheid, private

bedrijven, lokale gemeenschappen) invloed op een PES-systeem kunnen uitoefenen. Ook is er goede landgebruikplanning nodig, met gegarandeerd eigendomsrecht. En planning van het financieren van beheer van ecosystemen: financiële strategieën. Het groen maken van de nationale rekening. Sommigen zeggen: laten we maar stoppen met onderzoek en laten we via wetgeving betaling voor milieudiensten afdwingen. Maar dan nog lijkt de (toegepaste) onderzoeksvraag te blijven staan: hoe doe je dat dan, wat voor wetgeving heb je dan nodig?

5. Wat kan de mogelijke rol zijn van garantiefondsen en andere fondsen bij het bevorderen van verbrede financiering?

Er wordt aandacht gevraagd voor het instellen van diverse fondsen. Bijvoorbeeld een garantiefonds dat onzekerheid in investeringen kan afdekken (dan zou ook de rol van banken wellicht kunnen groeien). Of een garantiefonds dat privaat kapitaal aanvult. Mogelijk het Biorights-concept verder uitwerken? Of een systeem dat goed gedrag van ondernemers ten aanzien van ecosysteem diensten beloont. Rol en mogelijkheden van GEF en klimaatinstrumenten dienen duidelijk aan de orde te komen.

6. Hoe zou een controlerende instelling voor verbrede financiering er uit kunnen zien die o.a. als taken heeft het controleren van systemen voor monitoring en certificering?

Er moet een organisatie komen die kijkt of PES overeenkomsten wel goed in elkaar steken, waar men van elkaar kan leren en die duidelijk aangeeft wat voor diensten gebruikers krijgen en producenten moeten leveren, inclusief monitoring en certificering. Genoemd werd een voorbeeld dat de vorm zou kunnen hebben van een Sustainable Development Cooperation met name in gebieden waar de overheid nauwelijks aanwezig is. Een particuliere stakeholder doet ook 'public good' zaken. De Board van zo'n SDC zou dan vertegenwoordigers moeten hebben die o.a. ook uit de overheid komen. Je hebt de overheid nl. wel nodig om de kaders te stellen voor deze instelling.

7. Hoe kunnen we verbrede financiering inzetten om de ecosystemendiensten van landbouwgebieden beter handhaven?

In Nederland is er veel ervaring inmiddels met betaling aan boeren voor ecosysteem (biodiversiteit) diensten. Zie: "Boeren voor natuur" en andere initiatieven op het gebied van Agrarisch natuurbeheer. Onderzocht moet o.a. worden of bio-brandstof en bio-ethanol een geschikte duurzame optie zijn. Wat kan de rol van de biologische landbouw in dit verband zijn? Hoe kunnen de ervaringen in Nederland benut worden op het internationale vlak en vice versa.

8. Wat kan de rol van meer traditionele vormen van financiering (subsidies, belastingvermindering, kredieten etc.) zijn bij het in stand houden van milieudiensten en hoe zou die rol versterkt kunnen worden?

Onder het kopje 'diverse fondsen' werden ook al opties genoemd die niet strikt 'payment for environmental services' zijn. Het gaat hier om mechanismen zoals subsidies, belastingvermindering en kredieten die vanuit de overheid worden gegeven om beheer ecosystemen te ondersteunen. Dit gebeurt vanuit de gedachte dat misschien wel niet alles via de markt geregeld kan worden. Het gaat dan om ondersteuning bij aanleg en/of onderhoud/instandhouding van natuur en bos, zonder dat die steun direct gerelateerd wordt aan milieudiensten die het ecosysteem levert.

9. Kan de rol van banken en groenfondsen bij verbrede financiering van beheer van ecosystemen worden versterkt en zo ja hoe?

Financieel-economische levensvatbaarheid is een voorwaarde voor zaken doen met de bank, dan is er ruimte voor kapitaal en rente. Banken willen inzicht in zekerheid en garanties voor economische draagkracht. Hun leningenbeleid is gebaseerd op economische inzichten, kasstromen en risicoanalyse. Hoe kunnen we investeringen van banken in 'groen' interessanter maken voor banken én de beheerders van ecosystemen?

8.3 kennisinstrumenten

Waar moeten we vooral op inzetten, gegeven de resultaten van de scan? Als we de opmerkingen die hierover gemaakt zijn indelen in : onderzoek (fundamenteel en toegepast), onderwijs, voorlichting/kennisverspreiding, capacity building en kennisnetwerken, dan valt het volgende te concluderen:

- Onderzoek: er zijn onder de respondenten enkelen die het nut zien van meer fundamenteel onderzoek, maar de meesten zijn van mening dat de prioriteiten liggen bij praktijk gericht onderzoek en ervaringscijfers.
- De noodzaak van op de praktijk gericht onderzoek wordt vaak onderstreept, inclusief pilots en analyses van 'best practices'. Maar al te vaak doken in de interviews dezelfde voorbeelden van pilots op. Als men op korte termijn een beperkt budget voor 'verbrede financiering' wil inzetten (zie ook 7.3) dan is de meeste steun van de geïnterviewden voor het ontwikkelen van pilot projecten om een nieuw mechanisme in een concreet gebied van de grond te trekken.
- Onderwijs scoort bijzonder laag. Het wordt bijna niet genoemd. Kennelijk beschouwt men de termijn waarop onderwijs effect op de praktijk zal hebben als te lang of bestaat er nog onduidelijkheid over hoe specifieke doelgroepen en lagen binnen de bevolking over dit onderwerp het beste kunnen worden onderwezen. Eén respondent geeft aan dat men zaken kan veranderen door met de jeugd te werken.
- Voorlichting en kennisverspreiding scoren weer hoog. Communicatie over dit onderwerp naar de verschillende maatschappelijke actoren kan (en moet) kennelijk nog veel beter.
- Capacity building komt minder aan de orde ook al hebben een behoorlijk aantal opmerkingen onder 'voorlichting' betrekking op capacity building.
- Kennisnetwerken worden een aantal keren genoemd. Het gaat dan om databases, een netwerk van showcases, netwerken van 'practitioners'. En vooral het koppelen van mensen uit verschillende disciplines, met name ecologen en financiële en bedrijfsmatige economen.

8.4 Doelgroepen

Het valt op dat hier veel voorbeelden van veel actoren worden genoemd,. Het gaat om aanbieders en vragers van milieudiensten op internationaal, nationaal en lokaal niveau. Het kan nodig zijn voor specifieke actoren op elk van deze niveaus kennis te ontwikkelen en/of over te brengen. Er kan genoemd worden:

- Bedrijfsleven: financiële sector, waterbedrijven, industriële bedrijven, hydro-elektrische bedrijven, hoteleigenaren.
- Boeren, eigenaren van geïrrigeerde landbouwbedrijven.
- Overheid: waterschappen, bestuurders op diverse niveaus, beleidsmakers, vertegenwoordigingen van overheid in het buitenland (landbouwraden, milieuexperts), vertegenwoordigers van overheden op internationale conferenties zoals UNFF.
- NGO: natuur, cultuurhistorische en recreatieve verenigingen, lobby organisaties

Bijlage 1: Lijst van geïnterviewde personen per maatschappelijke sector

Beleid en overheid (8)			
1	Piet Klop	DGIS-DMW	piet.klop@minbuza.nl
2	Rob Busink	LNV-DN	r.l.busink@minlnv.nl
3	Lilian vd Aarsen	LNV-Directie Oost-	l.f.n.van.den.aarsen@minlnv.nl
4	Patrick Verkooijen	LNV-IZ	patrick.verkooijen@minlnv.nl
5	Herman Savenije	LNV-DK	h.j.f.savenije@minlnv.nl
6	Arthur Eijs	VROM	arthur.eijs@minvrom.nl
Wetenschap – Onderzoek (16)			
7	Pieter van Beukering	IVM	pieter.van.beukering@ivm.vu.nl
8	Dolf de Groot	WUR	dolf.degroot@wur.nl
9	Rob Alkemade	MNP	rob.alkemade@mnp.nl
10	Annemarie Kerkhof	RUG IVEM	a.c.kerkhof@rug.nl
11	Erwin Bulte	UVT	e.h.bulte@uvf.nl
12	Pita Verweij	UU	p.a.verweij@chem.uu.nl
13	Kees van Dijk	Tropenbos	Kees.vanDijk@tropenbos.org
14	Hans Vos	EEA	hans.vos@eea.eu.int
15	Bugter, Rob	Alterra	rob.bugter@wur.nl
16	Herbert Diemont	Alterra	herbert.diemont@wur.nl
17	Anton Stortelder	Alterra	Anton.Stortelder@wur.nl
18	Raymond Schrijver	Alterra	Raymond.Schrijver@wur.nl
19	Joke Luttkik	Alterra	Joke.Luttkik@wur.nl
20	Meijerink, Gerdien	LEI-DLO	gerdien.meijerink@wur.nl
Maatschappelijke organisaties – NGO's (8)			
21	Kirsten Schuyt,	WNF	kschuyt@wwf.nl
22	Henk Simons	IUCN NL	henk.simons@iucn.nl
23	Peter Nowicki	ECNC	nowicki@ecnc.org
24	Rob Berkers	Stichting Recreatie - KIC	r.berkers@KICrecreatie.agro.nl
25	Marcel Silvius	Wetlands International	marcel.silvius@wetlands.org
26	Gemma Boetekees	ICCO	Gemma.Boetekees@icco.nl
27	Wouter Veening	Environment & Security	wveening@envirosecurity.org
28	Henk Lette	Wageningen International	henk.lette@wur.nl
Bedrijfsleven – banken (9)			
29	Tom Bade	EEE	tom@tripleee.nl
30	Dorine Putman-Devilee	ASN	dorine.putman@asnbank.nl
31	Luuk Hans	Rabobank	l.hans@rn.rabobank.nl
32	Bas Ruter	Triodos	Bas.ruter@triodos.nl
33	Arnold van Kreveld	Precious Woods	akreveld@avandenbergh.nl
34	Peter van Luttervelt	Global Action Plan	peter@vanluttervelt.nl
35	Karl van Koppen	Goodwood	karl@goodwood
36	Roel Sloopweg	Sevs	sevs@sevs.nl
37	Elisabeth Ruijgrok	Witteveen + Bos	e.ruijgrok@witbo.nl

Bijlage 2: Nederlandse programma's voor financiering van natte natuur

SOME ISSUES AND EXAMPLES OF ENVIRONMENTAL SERVICES AND FINANCING FOR THE PROTECTION AND SUSTAINABLE USE OF WATERRELATED ECOSYSTEMS IN THE NETHERLANDS.

A contribution of the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality

Type	Form	Description
The polluter / user pays (public payment schemes)	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Water Framework Directive ◦ Water Boards ◦ Drink water companies 	<p>Legal and regulatory frameworks that can help establish payments for ecosystem services (e.g. national legislation, bilateral and multilateral agreements including ecosystem services, definition of payment and methods of payment, sources of funding, management of the payment scheme);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Water Framework Directive <p>To stimulate sustainable water use the Water framework Directive (WFD) uses the principle "the polluter/user pays". It is translated in the form of cost recovery for water services.</p> <p>In the Netherlands cost recovery for water services is . The classification of water services in the Netherlands is based on the institutional structure of the Dutch water management. At institutional level insight is gained in cost recovery and it simplifies the date collection. In the Netherlands the following activities are defined as water service:</p> <ul style="list-style-type: none"> - production and supply of water; - collection and removal of sky water and waste water; - purification of effluent; - management of groundwater; - regional water system control / management. <p>The table presents the results of calculation of cost recovery in the Rijn Delta of the Netherlands. (information from http://www.kaderrichtlijnwater.nl/Download/24067_Rijndelã_Hoofdrapport2.pdf)</p>
Compensatory measures	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Nature Protection Law ◦ Water Assessment ◦ Overview effects infrastructure 	<ul style="list-style-type: none"> • Nature protection Law <p>"Nature Protection Law" (Natuur Beschermingswet) approved by the Parliament in 2004 ; article 6.4 of the EU Habitats Directive is implemented</p> <ul style="list-style-type: none"> • Water Impact Assessment <ul style="list-style-type: none"> - Mandatory since 1 November 2003 - Water paragraph included in spatial plans - Effects on safety, flooding, water quality and desiccation - Designed to prevent or compensate negative effects <ul style="list-style-type: none"> • Overview Effects Infrastructure <ul style="list-style-type: none"> - Introduced in the year 2000 - Ministry of Transport and Economic Affairs - In 2002 evaluation → nature effects insufficient - In 2004 Ministry ANF developed standard guidelines costs & benefits of nature

		<p>Guideline in five steps:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Physical impact / effect on nature 2. Conditional function (relate to ecosystem function) 3. Impact on goods and services delivered 4. Quantify the impact (kg of harvest) 5. Valuation of the impact by the appropriate method (e.g. market price)
<p>Financial compensation schemes</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◦ CAP-Regulation Nature Management 2000 ◦ Convert land to nature ◦ Reconnoitring Green / Blue Services ◦ Pilot projects 	<ul style="list-style-type: none"> • CAP - Regulation Nature Management 2000 <ul style="list-style-type: none"> - On-farm nature management (Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN)) - For "B&G services" delivered the loss of agricultural production determines the indemnification - A maximum of 20% extra stimulant - All national arranged B&G services, need to be approved by the European Commission on state support (Staatssteun) <ul style="list-style-type: none"> • Convert land to nature <ul style="list-style-type: none"> - Convert arable land in nature area officially - One time compensation for the loss of value - Yearly management subsidy - Not only farmers every individual! <ul style="list-style-type: none"> • Reconnoitring Green and Blue services <ul style="list-style-type: none"> - Six pilot projects - Regional fund shaping systematic approach G&B services - The peatland (Blue) project just started - Receive support from the ministry of ANF - Need approval by the European Commission on state support (Staatssteun) - Catalogue <ul style="list-style-type: none"> • Pilot projects blue services <ul style="list-style-type: none"> - Stichtse Rijnlanden market test has started where water measures are tendered in association with the Water Board. - Farmers have possibility to take paid measures that contribute to aims of the Water Board - Winterswijk farmers make money out of rainfall. - Instead of growing a heavily fertilised crop of maize - Grassy collecting areas into which rainfall can infiltrate - Annual harvest now consists of some 1.000 cubic metres of clean rainwater that percolates to groundwater for use by water supply company - Farmers receive about 1.500 Euro per hectare in compensation - Landscape fund: "In the eastern part of the Netherlands a beautiful scenic landscape is created by small scale agricultural activities. The habitants of the area and many tourists enjoy the scenic beauty of the landscape. For the local farmers it becomes more and more difficult to generate sufficient income with the limited number of animals and (many) small strips of land. Recently a pilot project "landscape funds" was established. These funds compensate farmers loss of income for activities that contribute directly to the improvement and conservation of unique landscape characteristics. A major uncertainty for

		<p>the project is whether it fits the European regulation for subsidies.” (Almasi, 2005 p3)</p>
<p>Tax incentives</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Green investments ◦ New estates 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Green investments <ul style="list-style-type: none"> - Adopted by the Dutch government in 1995 - Private persons the opportunity to invest money in environmental projects - 70% of the money must be invested in Dutch Green projects - Establishment of new nature areas, provided that these areas are managed sustainable - Open to the public ◦ New estates <ul style="list-style-type: none"> - The Government Fifth Memorandum on Spatial Planning (Vijno) - Instrument for realising new estates - Reduced mortgage % - To obtain permission for the construction of a building (e.g. house, office) in certain areas it must include the establishment of a surrounding nature area of at least 5 hectares, of which 90% must be open to the public - Financing for establishing and management of the estate will be provided by private means
<p>Public Private Partnership</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Red for Blue ◦ Wadden Sea Fund 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Red for Blue <ul style="list-style-type: none"> - The “blue city” (De Blauwe Stad) - Goal revitalise an area in the Northern part of the country - 250 hectares construction ground (1200 - 1800 houses) - 800 hectares a lake area - 300 hectares of nature development - Constructing companies finance 375 million euro - Government a total of 125 million euro. Nature Balance 2005 <ul style="list-style-type: none"> - 3.500 Green Euro for every newly built house - Invested in green on location - Regional investment in green are minor - Forest and recreational areas are mostly financed by the national government - 50 projects “Red for Green” - Planned proceeds 500 – 5.000 Euro - No juridical extortion ◦ Wadden Sea Fund <ul style="list-style-type: none"> - Dutch Parliament allowing gas production under the Wadden Sea - Strict conditions as well as benefit for the Wadden Sea itself - A Fund for nature development, management and sustainable economic development in the Wadden Sea area - Cabinet invests 800 million Euros in 20 years - The fund will be filled from the benefits of future gas production and exploration in the Wadden Sea area

<p>Self organized private deals</p>	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Membership of Nature Organizations ◦ Entry Fee ◦ Fund Shaping ◦ Friends of the Landscape ◦ Adopt a... 	<ul style="list-style-type: none"> • Membership of Nature organisations Several private nature organisations, like the national private <i>Nature Conservation Organisation (Natuurmonumenten)</i> and the <i>Provincial Landscape Societies</i> own substantial nature areas (ca 16 % of the total forest area); a substantial part of their funding they get through individual membership contributions and financial support by large private companies (e.g. for advertising, building etc.). Often the member utilize the nature areas for recreational purposes. • Entry fee National Park De Hoge Veluwe (5.500 hectares) is a non-profit foundation. In total 80% of the income comes from ticket sales to visitors (6 euro a person). Every euro received is invested in the Park. Other form of support is generated by friends of the park (volunteers) and sponsoring of the park. The Park receives no subsidy from the State. Also some of the nature areas which are owned by the drink water companies ask an entry fee. • Fund Shaping Since the notion grows that the rural area fulfils a substantial function for the cultivated surroundings, regional actors are more and more interested in participating in payment schemes for environmental services. In these regional initiatives different financing sources are bundled and financing of projects is arranged through a capital fund (vermogensfonds) The national government does not participate in this type of fund shaping because it is prohibited by the accountancy law, and the fact that filling only one fund already claims a large proportion of the funding available by the government. • Friends of the landscape Friends of the landscape pay in Overijssel 1.250 euro a year for a minimum period of three years. The "friends" are mentioned in a magazine 'Natural Overijssel' ('Natuurlijk Overijssel') and receive a certificate. Every year there is a friends meeting. With the money the projects, like the cleaning of fens, which favour the natural surrounding of the area are supported. The foundation Alblasserwaard-Vijfheerenlanden has a similar kind of initiative the 'club of 100' ('Club van 100') for conservation and management of the typical landscape of the area. The goal is 100 companies or individuals who contribute 500 euro a year. Very important for the Club of 100' is the 'multiplier' effect: the money is used to receive contra financing for projects from different government levels. • Adopt a... Very popular at the moment are many different adoption possibilities for individuals. The success story started with 'Adopt a chicken' campaign by the organic umbrella organisation for organic producers "Biologica". Over twenty thousand people adopted a chicken for 30 Euros a
--	---	---

		<p>year and received in return six eggs a month from organic farmers. The campaign was an innovative way of strengthening the relationship between the consumer and the organic product. The organic production claims to have less negative effects on the environment and water system than traditional farming methods. After this campaign many other adoption possibilities appeared.</p> <p>A possibility is the adoption of flower rich ditch edges of farmers fields. The field edges are not sprayed by chemicals and fertilizer. Flowers can be picked in return. A same kind of arrangement for farmers can be made with the water boards. The water boards pay for the reduced negative effect on the water quality.</p> <p>Even birds like the Black tailed Godwit can be adopted. Farmers contribute to the protection by postponing mowing and a favourable ground water level for this species. The higher ground water is favourable for many nature areas dealing with desiccation.</p>
--	--	---

Bijlage 3: Samenwerkingsverbanden ter aanvulling op de textboxen in dit rapport

PREM Poverty Reduction and Environmental Management

The Poverty Reduction and Environmental Management (PREM) programme aims to deepen and broaden the exposure of economic researchers and policy advisors in developing countries to the theory and methods of natural resource and environmental economics, and to promote effective policy change in developing countries in order to reduce poverty and promote sustainable environmental management. The PREM website explains how economic researchers from Asia and Africa can participate in this endeavour.

The main activities of the PREM programme will be:

- Research: Research and policy analysis in environmental and resource economics in developing countries, specifically focused on the relationship between poverty and the environment. To maximise capacity strengthening, the research projects are conducted in a collaborative setting with economists from both developing and developed countries.
- Training: This may include short courses tailored to the needs of specific projects, seminars or courses proposed by the regional clusters, or training workshops organised at a programme level.
- Outreach: Special emphasis will be placed on involving local policy makers and other key stakeholders in projects at an early stage, for example, through project steering committees, improved targeting, "versioning" and dissemination of research results. This will increase the likelihood of policy impacts.

www.premonline.nl

EXTERNE European Research Center

Europe has made a determined choice towards a policy of sustainable development. To be effective, this must involve a review of economic calculations to include previously ignored costs. If these 'externalities' were to be taken into account in the energy field, the price per kWh of fuel of petroleum origin would double. The ExterneE, NewExt and ExternePol projects have developed a remarkable methodology which serves as a reference for this new kind of cost calculation.

Known as *externalities*, these hidden costs relate mainly to health and environmental expectations. Burning one tonne of coal at a fossil-fuelled power station, for example, results in the emission of many substances into the atmosphere. These have various effects within the perimeter around the emission point, including an increase in respiratory diseases, deterioration of buildings and lower agricultural production.

For the community these negative effects are costs which are not included in the energy bill as such. Some feed through to quantifiable sums in other sectors, such as health care. Others are more 'virtual' in nature but can be estimated nevertheless in terms of the price citizens would be prepared to pay to avoid them. There is a growing urgency to make a rigorous evaluation of all these *externalities* as they are a valuable decision-making tool when making major political and economic choices in the field of energy policy

<http://ec.europa.eu/research/news-centre/en/env/02-10-env02.html>

SANDEE South Asian Network for Development and Environmental Economics

The South Asian Network for Development and Environmental Economics (SANDEE) is a regional network that seeks to bring together analysts from the different countries in South Asia to address environment-development problems. SANDEE's mission is to strengthen the capacity of individuals and institutions in South Asia to undertake research on the inter-linkages among economic development, poverty and environmental change and to disseminate practical information that can be applied to development policies.

Large groups of people depend on land, forests, rivers and other natural resources. SANDEE seeks to support research that addresses economic issues related to resource management. What are the implications of full-cost pricing of natural resources? What market failures can be successfully addressed through regulatory policies and what require better implementation and institutional change? How do institutional arrangements and co-investment strategies affect resource use? What incentives and national/ international policies will lead to better management of regional and global resources? What are the local impacts of these policies?

Economics of Pollution Management. Dirty water, waste, toxic chemicals, and indoor and outdoor air pollution have serious implications for human health and productivity. How do we assess the costs of pollution, especially for the poor? What policy instruments (taxes, subsidies, user-fees etc.) and services will result in cleaner air and water? What are the distributional outcomes associated with environmental policy instruments? How do we account for environmental costs in designing economic policies (including trade, macro etc.)?

www.sandeeonline.org

UKNEE UK Network of Environmental Economists

UK Network of Environmental Economists (UKNEE) is pleased to announce that envecon 2007: Applied Environmental Economics Conference will take place on Friday 23rd March 2007, at The Royal Society in London

<http://www.eftec.co.uk/home.php?section=8&uknee=2>

EEPSEA Economy and Environment Program for Southeast Asia

The Economy and Environment Program for Southeast Asia was established in May 1993 to support training and research in environmental and resource economics. Its goal is to strengthen local capacity for the economic analysis of environmental problems so that researchers can provide sound advice to policymakers. The program uses a networking approach to provide not only financial support but meetings, resource persons, access to literature, publication outlets, and opportunities for comparative research across its ten member countries. These are Thailand, Malaysia, Indonesia, the Philippines, Vietnam, Cambodia, Laos, China, Papua New Guinea and Sri Lanka.

EEPSEA's structure consists of a Sponsors Group, comprising all donors contributing at least USD 100,000 per year; an Advisory Committee of senior scholars and policy makers; and a small Secretariat in Singapore and the Philippines. EEPSEA is a project administered by the International Development Research Centre of Canada (IDRC) on behalf of the Sponsors Group. (IDRC is a public corporation created in 1970 to support research in developing countries.)

Typically, researchers learn about EEPSEA by various means and apply for a research or training award. Most applicants attend one of EEPSEA's courses before or in conjunction with their research project. Budget ceilings for research projects are CA \$24 000-35 000, depending on the country. Researchers may be affiliated with a university, government or non-government organization and grants are normally made to that institution. Most projects are carried out by teams of researchers.

Proposals are sent to experts for written review. Those recommended for further consideration must then be revised and presented in a working group meeting at the next EEPSEA biannual meeting. Further revisions are usually called for, until the project is judged satisfactory and a grant approved. After approval, interim findings are presented and critiqued every six months until the project is completed. Researchers receive frequent technical assistance and literature from the Secretariat and resource persons. Final reports from successful projects are widely disseminated by EEPSEA and by the researchers themselves through publications, the media, and consultations with policy makers.

http://www.idrc.ca/en/ev-7199-201-1-DO_TOPIC.html

CEEPA Center for Environmental Economics and Policy in Africa

CEEPA is located within the Department of Agricultural economics, Extension and Rural Development at the University of Pretoria. The mission of CEEPA is to enhance the capacity of African researchers to conduct environmental economics and policy inquiry of relevance to African problems and increase the awareness of environmental and economic managers and policy makers of the role of environmental economics in sustainable development.

CEEPA strives to achieve and provide: Quality degree and non-degree training in environmental economics and policy; Excellence in research in the field of environmental economics and policy; Increased awareness among practitioner managers, planners and policy makers in public and private sectors of the role of environmental economics in optimal and sustainable exploitation and development of environmental resources; and Increased collaboration and exchange of experiences for cross-fertilisation, augmentation of capacity and reduced professional isolation of peer academics in participating regional universities.

<http://www.ceepa.co.za/>

Rationalising Biodiversity Conservation in Dynamic Ecosystems (RUBICODE) – a new EU Coordination Action project.

A key problem in developing policies to stop biodiversity loss is translating threats into a tangible factor for decision-making. RUBICODE will contribute to solving this by examining what biodiversity does for us. Biodiversity provides many services from which humans benefit, such as the provision of food, fibre and fuel, regulation of air and water quality, flood protection, pollination, control of pests, recreation and ecotourism. RUBICODE will define and evaluate those components of biodiversity which provide specific services to society. This will increase our understanding of the value of biodiversity services and, consequently, of the cost of losing them. This will give decision-makers a more rational base and will help the understanding of the need for adequate conservation policies. The development of flexible and effective conservation strategies and their implementation will be essential in order to halt the loss of biodiversity. These should concentrate on managing dynamic ecosystems for maintaining their capacity to undergo disturbance, while retaining their functions, services and control mechanisms (ecological resilience). RUBICODE will concentrate on assessing the ecological

resilience of those components of biological diversity essential for maintaining ecosystem services. There are seven specific project objectives:

1. To develop concepts of dynamic ecosystems and their services, covering terrestrial and freshwater ecosystems.
2. To explore relationships between service-providing populations, ecosystem resilience, function and health, and socio-economic and environmental drivers of biodiversity change.
3. To improve and test indicators for monitoring habitat ecological quality.
4. To characterise biological traits that lead to a population becoming threatened, rare or invasive.
5. To develop habitat management strategies that take account of drivers of biodiversity change in order to maintain threatened populations or assist populations to adapt.
6. To suggest priorities for conservation policy on the basis of dynamic ecosystems and the services they provide.
7. To identify gaps in knowledge and propose a plan for future research that is required to develop innovative pan-European conservation strategies for terrestrial and freshwater ecosystems

www.rubicode.net